

BACHELORPROJEKT

“Jeg skal jo egentlig kunne betjene symaskinen, når jeg er uddannet H/D-lærer, men det kan jeg ikke..”

**Studerende**

Rasmus Emil Hauge Thomsen
Sarah Marie Tang Malmros

Studienummer

Laer185040
282154012

Vejleder

Lisa Monica Fälling Andersen
Nina Hein

Fag

Håndværk og Design

Afleveringsdato

1. juni 2022

Antal anslag

87.619 ud af i alt 91.000

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
Afgrænsning	5
Problemformulering	5
De tre taksonomiske niveauer	5
Læsevejledning	6
Undersøgellesdesign	7
Det empiriske materiale	8
Videnskabsteoretisk tilgang	9
Kvalitativ metode	9
Kvantitativ metode	10
Observation	10
Ustruktureret log	11
Pilotundersøgelse	11
Interview	14
Korrespondance med læringskonsulent	15
Valg af deltagere	15
Relevant forskning på området	18
"Nyt fag, ny undervisningspraksis"	18
"Implementeringen af faget er stadig i proces"	18
Begrebsafklaring	19
Sløjd og håndarbejde	19
Håndværk og design	20
Den autentiske lærer	22
Kompetence og kompetent	22
Samarbejde	23
Faglighed	23
Fagbevidst og fagkonsekvent	24
Teori	27
Transformativ læring og identitet	27
Kønsbevidst/kønsneutral pædagogik	30
Indsamlet empiri	31
Observation og ustruktureret log	32
Pilotundersøgelsen	32
Interviews	32
Mailkorrespondance	34

Analyse	34
Implementeringen af faget	35
Sprogbrug til implementering af faget	36
Overgangen til håndværk og design	36
Personlige holdninger - overgangen	36
Personlige holdninger - faget	37
Håndværk og design i praksis	39
1 eller 2 fag?	39
Udfordringer i praksis	40
Samarbejde	41
Kompetencer i håndværk og design	41
Fagidentitet - kønsroller	45
Diskussion	47
Konklusion	49
Handleperspektiv	51
Litteraturliste	52
Bøger	52
Digitale kilder	53
Bilag	55
Bilagsoversigt	55
Bilag 1	56
Bilag 2	60
Bilag 3	62
Bilag 4	63
Bilag 5	64
Bilag 6	65

Indledning

I dette afsnit præsenterer vi problemfeltet og giver læseren et indblik i, hvorfor vi mener, det er et relevant område at undersøge.

I skoleåret 2016/2017 kommer det nye fag *håndværk og design* på skoleskemaet i de danske folkeskoler. En række forsøg fra år 2012/2013 viser, at eleverne er positive for det nye fag. Lærerne ser muligheder, men peger samtidig på en række udfordringer i faget og nævner heriblandt lokalesituationen manglende viden om *det modsatte fag* samt en bekymring for om designprocessen kommer til at fylde mere end det håndværksmæssige, og derfor om faget i højere grad vil appellere til de bogligt stærke elever (Folkeskolen, 2022).

Ovenstående udfordringer har vi selv erfaret gennem vores tidligere praktikforløb. Undervejs i uddannelsen har vi ligeledes oplevet frustrationer omkring en manglende eller lav faglig kompetencedækning og få undervisningstimer til et bredt og komplekst fagområde, hvor rammerne for undervisningen i grundskolen ydermere er markant anderledes end fra de boglige fag i grundskolen. Det er altså noget andet at undervise i for eksempel matematik end i håndværk og design. Det er ikke blot anderledes - det er også farligere.

Inden udarbejdelsen af dette bachelorprojekt frygtede vi, til trods for uddannelsen, at vores kompetencegrundlag for at undervise i grundskolen var for vagt, hvorfor vi ikke ville kunne gennemføre undervisning, som levede op til fagets fagformål. Derfor har vi været særligt interesseret i at undersøge fagets praksis.

Vi er nysgerrige på, hvordan man, som (ny)uddannet lærer i håndværk og design, kan indgå i et samarbejde med kollegaer, der potentielt praktiserer faget, som var det stadig sløjd og håndarbejde. Skal man tilpasse sig de normer og uskrevne regler, som udspringer i et praksisfællesskab og dermed videreføre andres fagforståelser? Bør man holde på sin ret til at gøre det anderledes - at holde på sin og elevernes ret til undervisning i faget håndværk og design? Er det legalt at erkende, at man ikke er lige kompetent inden for hele fagområdet?

På baggrund af ovenstående overvejelser vil vi gerne undersøge om faget egentlig lever op til dets eget fagformål.

Afgrænsning

I dette afsnit præsenterer vi vores todelte problemformulering og vores måde at arbejde med de tre taksonomiske niveauer.

Problemformulering

1. Hvorvidt og eventuelt hvordan lever folkeskolens fag *Håndværk og Design* i aktuel praksis op til fagets officielle formål, og hvilken indvirkning synes de tidligere fag, *Sløjd og Håndarbejde*, at have på fagets aktuelle praksis?
2. Hvordan kan man som (ny)uddannet lærer i *Håndværk og Design* forsøge at balancere mellem at skabe og opretholde faget *Håndværk og Design* i overensstemmelse med fagets aktuelle formål og samtidig indgå i et konstruktivt samarbejde med kollegaer med forskelligartede kompetencer, der potentielt praktiserer faget som en blanding af de gamle fag *Sløjd og Håndarbejde*?

De tre taksonomiske niveauer

For at undersøge vores problemfelt og besvare vores problemformulering, har vi valgt at arbejde med Blooms taksonomiske niveauer (Canger & Kaas, 2016, s. 46). Vi vil derfor:

1. Redegøre for de tidligere fag *Sløjd, Håndarbejde* samt det nyere fag *Håndværk og Design*. Derudover vil vi redegøre for væsentlige begreber og præsentere relevant teori.
2. Analysere implementeringen af og overgangen til *Håndværk og Design* samt *Håndværk og Design* i praksis og udfordringer heri.

3. Diskutere hvorvidt fagets formål efterleves i fagets praksis samt diskutere, hvilke muligheder faglærerne har for at støtte fagets dannelse og fremtidige udvikling.
4. Det fremadrettede handleperspektiv fokuserer på (ny)uddannede læreres omstillingsparathed i forhold til den transformative læring og samarbejdsperspektivet.

Læsevejledning

Her kommer vi med vores vurdering af, hvordan opgaven bør læses for at give bedst mening for læseren. Vi gør opmærksom på, at håndværk og design fremover omtales H/D.

Udgangspunktet i vores opgave er at belyse samt undersøge, hvorvidt, og i givet fald hvordan, faget H/D lever op til dets officielle fagformål. Vi er optagede af at undersøge, hvilken indvirkning de tidligere fag *sløjd* og *håndarbejde* har på fagets aktuelle praksis, og hvilke udfordringer og muligheder lærere i folkeskolen møder i det fusionerede fag, der snart er otte år gammelt.

Problemfeltet har vores interesse, da vi som kommende lærere i faget er nysgerrige på, hvordan man som nyuddannet lærer skal balancere mellem at praktisere faget i overensstemmelse med fagets aktuelle formål og samtidig indgå i et tæt og konstruktivt samarbejde med kollegaer, der potentielt praktiserer faget anderledes, som var det stadig sløjd og håndarbejde.

I opgavens første del præsenteres vores undersøgelsesdesign med begrundelse for de til- og fravalg, vi har foretaget undervejs i processen. Vi præsenterer vores empiriske materiale, som består af observationer af første- og anden orden samt et digitalt fokusgruppeinterview på Facebook, som vi fremover omtaler *pilotundersøgelsen*. Derudover inddrager vi en mailkorrespondance med en læringskonsulent fra Børne- og Undervisningsministeriet og tre kvalitative forskningsinterviews med tre lærere, der har forskellige kompetencer. Interviewene tager afsæt i Kvale og Brinkmanns teori (Kvale & Brinkmann, 2015). Vi har valgt at

arbejde ud fra et fænomenologisk perspektiv og går derfor kvalitativt til værks. Dette betyder at en induktiv tilgang er primær og gennemgående for hele undersøgelsesfasen.

I opgavens anden del præsenterer vi kort, hvilken relevant forskning vi er stødt på, der belyser dele af det samme undersøgelsesfelt, som vi bevæger os i. Her nævnes Lisa Monica Fälling Andersens ph.d-afhandling *'Fra sløjd og håndarbejde til håndværk og design'* samt Danmarks Evalueringsinstitut og deres evalueringsrapport *'Evaluering af folkeskolens nye fag madkundskab og håndværk og design'*.

I opgavens tredje del findes en begrebsafklaring og en præsentation af den teori, vi anvender, når vi skal belyse vores empiri i analysen. De teoretiske tilgange, vi redegør for, er Tekla Cangers *'Kønsbevidst pædagogik'* og Knud Illeris' *'Transformativ læring og identitet'*.

I opgavens fjerde del præsenterer og analyserer vi vores empiriske materiale med inddragelse af den relevante teori, vi belyste i teori afsnittet. I analysen indgår der citater fra vores interviews, pilotundersøgelse og mailkorrespondance med læringskonsulenten for H/D. Alle medvirkende er anonymiseret og fremgår derfor med opdigtede navne.

I opgavens femte og sidste del præsenterer vi først diskussionen, som handler om opfyldelsen af fagets formål og om de didaktiske perspektiver *fagbevidst* og *fagkonsekvents* betydning for praksis. Herefter præsenterer vi vores konklusion, som leder os videre til en afrundende vurdering med inddragelse af fremadrettede handleperspektiver.

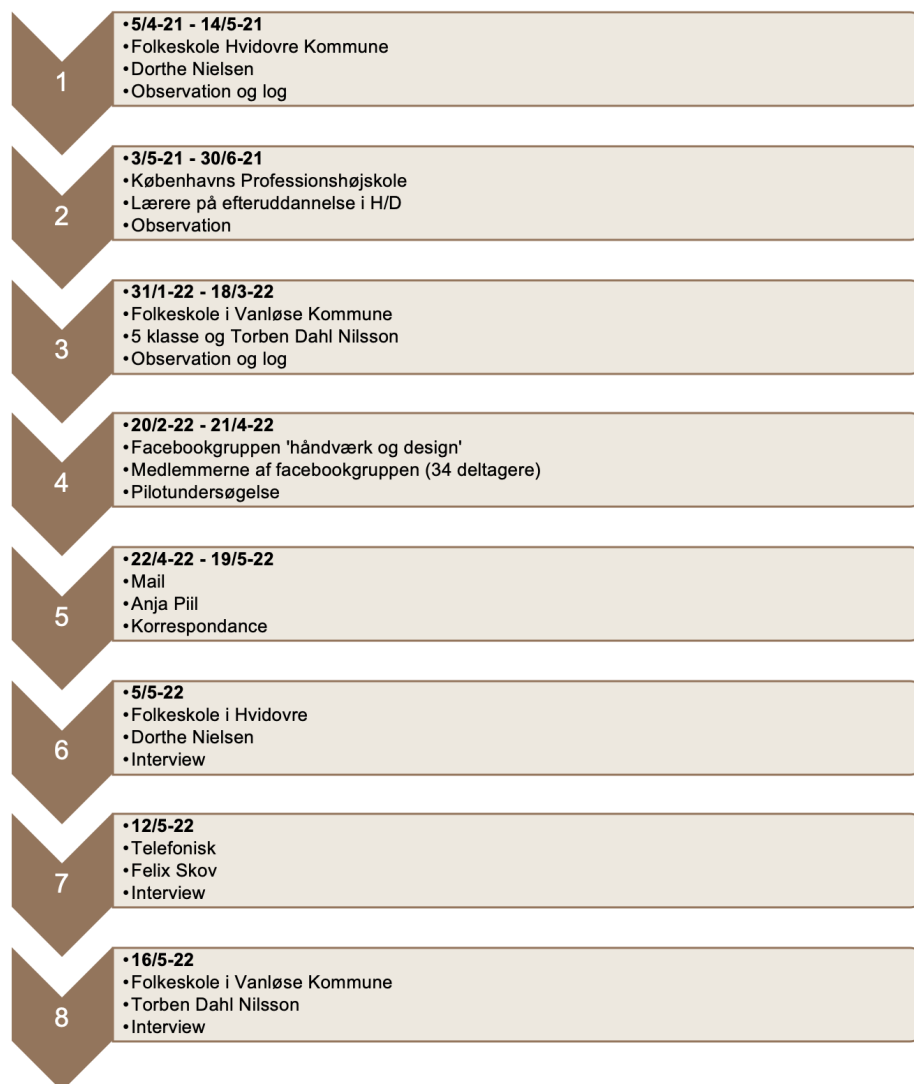
Undersøgelsesdesign

I følgende afsnit vil vi belyse, hvordan vi undersøger vores problemfelt. Vi vil redegøre for og begrunde vores til- og fravalg af både de videnskabsteoretiske

tilgange samt de anvendte undersøgelsesmetoder. Dernæst vil vi præsentere vores undersøgelsesdesign af vores empiriske materiale i kronologisk rækkefølge.

Det empiriske materiale

Skemaet, der ses nedenfor, viser de forskellige undersøgelser, vi har foretaget i forbindelse med vores empiriindsamling. Vi har indsamlet størstedelen af vores empiri i februar-maj 2022, men vi inddrager også personlige oplevelser, observationer og erfaringer gjort i forbindelse med linjefagsuddannelsen inden for H/D. De personlige erfaringer har primært fungeret som motivationsfaktor for undersøgelsesfeltet.



Videnskabsteoretisk tilgang

I denne opgave har vi valgt at arbejde ud fra det fænomenologiske perspektiv, da vi er optagede af, hvordan virkeligheden opfattes og fremstår gennem udvalgte menneskers oplevelser og erfaringer (Mottelson & Muschinsky, 2020, s. 46).

I denne kontekst er vi nysgerrige på, hvordan udvalgte lærere forholder sig til faget H/D. Det kan både være en udfordrende og begrænset tilgang, da oplevelser og erfaringer er personlige og enestående for de medvirkende. Udfordrende, fordi det kan være vanskeligt at betvivle eller stille uddybende spørgsmål til de medvirkende, uden at virke miskrediterende. Begrænset, da det ikke er nemt at generalisere den indsamlede viden (Mottelson & Muschinsky, 2020, s. 48). En konsekvens ved tilgangen er, at den ikke med sikkerhed kan give os et vidensgrundlag, som er generaliserbart.

Kvalitativ metode

Når en undersøgelse er kvalitativ, betyder det, at *“man interesserer sig for, hvordan noget gøres, siges, opleves, fremtræder eller udvikles. Man er for eksempel optaget af at beskrive, forstå, fortolke eller dekonstruere den menneskelige erfarings kvaliteter”* (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 15).

Ifølge Brinkmann og Tanggaard er den mest udbredte metode til kvalitativ forskning det kvalitative forskningsinterview (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 25). Da størstedelen af vores empiri i denne undersøgelse kommer fra sådanne interviews, arbejder vi ud fra en kvalitativ tilgang.

I de indledende faser af vores undersøgelse udarbejdede vi en pilotundersøgelse på Facebook, hvor vi fik svar fra 36 individuelle deltagere. Undersøgelsen blev større end forventet og havde derved karakter af en kvantitativ undersøgelse. Da deltagerne afkoder vores undersøgelsesspørgsmål forskelligt, er deres svar også varierende, hvorfor vi mener, at undersøgelsen stadig kan anvendes kvalitativt.

På trods af at vores resultater og konklusioner ikke nødvendigvis er generaliserbare, mener vi, at vores arbejde og handleperspektiver i denne opgave vil kunne bruges af flere (ny)uddannede lærere, med henblik på hvordan man balancerer mellem at skabe og opretholde faget H/D - og dermed sikre sig, at der rent faktisk er tale om undervisning i håndværk **og** design.

Kvantitativ metode

Modsætningen til den kvalitative metode er den kvantitative metode, hvor man er interesseret i kvantiteter, og man i sin forskning er optaget af at undersøge, hvor meget der findes *af noget*. Man vil typisk bearbejde sine data statistisk (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 16). I vores undersøgelse har vi fravalgt den kvantitative metode af to årsager. Den ene er, at vi gerne vil være praksisnære i vores undersøgelse. Den anden er, at vi ikke har ressourcerne til at udføre en tilfredsstillende kvantitativ undersøgelse inden for projektets angivne tidsramme.

Observation

I vores empiriindsamling har vi foretaget en række observationer, særligt i Sarahs tredje praktik, som er afviklet i foråret 2022. Ifølge Cato Bjørndal skal observation forstås som *“en opmærksom iagttagelse - det vil sige, at man på en koncentreret måde forsøger at observere noget, der har en pædagogisk betydning”* (Bjørndal, 2014, s. 34). I dette tilfælde har vi observeret, hvordan undervisningen i H/D praktiseres hos den pågældende lærer, hvor fokus blandt andet har været på struktur, planlægning, gennemførelse og samarbejde mellem lærerne.

Vi har både lavet observation af første- og anden orden (Bjørndal, 2014, s. 34), hvor de forskellige former er kendetegnet ved:

- **Observation af første orden:** Observationen er den eneste primære opgave, og fokus er udelukkende på det, vi ønsker at observere.

-
- **Observation af anden orden:** Observationen er ikke den primære opgave, da den foretages sideløbende med noget andet. Eksempelvis at vi underviser imens.

Observation af første orden har en højere kvalitet end observation af anden orden, da vi udelukkende er koncentreret om observationen og ikke har andre opgaver samtidig. Det behøver ikke at have en stor betydning, men det er væsentligt at have i tankerne, hvis vi behandler vores data fra observationerne. Observationerne af første- og anden orden danner ikke grundlag for analysen, men har i sammenhæng med tidligere erfaringer, gjort inden for faget, skabt grundlaget for valg af undersøgelsesfelt.

Ustruktureret log

Som supplement til observationerne har vi ført en ustruktureret log (Bjørndal, 2014, s. 73). Vi fravalgte observationsskemaet og valgte i stedet en ustruktureret log, da observationerne blev foretaget af både første og anden orden. En log er ifølge Cato Bjørndal beskrevet som *“den enkleste og mindst tidskrævende måde at notere observationer på”* (Bjørndal, 2014, s. 70). Fordelen ved den ustrukturerede log er, at vi kan være åbne over for ting, vi opdager undervejs, mens den største ulempe er, at det er tidskrævende at gennemgå alle vores notater efterfølgende og foretage en ordentlig sortering.

Pilotundersøgelse

Vi har tidligere erfaret, at spørgeskemaer kan være forbundet med et begrænset antal deltagere, og at deres besvarelser afhænger af vores evne til at præcisere spørgsmålene og tolkningen af disse. Det kan vanskeliggøre brugen af spørgeskemaet i den endelige undersøgelse (Mottelson & Muschinsky, 2020, s. 112). Derudover har vi tidligere oplevet, at spørgeskemaer kræver *for meget* af deltagerne. Alt efter, hvilken platform der anvendes, skal den deltagende klikke flere gange, før han/hun kan besvare spørgeskemaet.

Derfor valgte vi i stedet at remediere formatet fra spørgeskemaet til en åben debat via et facebookopslag. Formålet med dette opslag var, at vi gerne ville få en fornemmelse af, om andre, der underviste i H/D, havde samme oplevelser i og omkring fagets praksis som os.

Pilotundersøgelsen blev udarbejdet med flere delmål - blandt andet disse:

- (For)undersøgelse af valgte problemstillinger relevans og indsnævring heraf
- Finde og undersøge praksisnære problemfelter og undersøgelsesspørgsmål
- Afprøve formuleringer forud for udarbejdelsen af konkrete interviewspørgsmål

Ved at benytte Facebook fik vi en alternativ platform med mulighed for hurtig deltagelse på præmisser, der i forvejen er kendt af deltagerne. Det resulterede i et undersøgelsesformat, som bar præg af at være et digitalt fokusgruppeinterview (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 167), hvor den digitale dimension bestod af opslaget i den udvalgte facebookgruppe '*Håndværk og design*'. Facebookgruppens formål er at udveksle idéer og diskutere fagrelevante emner i og omkring H/D undervisningen.

En styrke ved fokusgruppeinterviewet er, at den sociale interaktion, der er mellem deltagerne, bliver kilden til empirien. Deltagerne spørger ind til hinandens udtalelser og kommenterer på hinandens erfaringer og forståelser (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 170). De kan synes godt om hinandens kommentarer eller sågar lave en smiley, der tilkendegiver, om de er enige/uenige i den pågældende kommentar.

For at skabe både opmærksomhed og debat villighed, skrev vi et tredelt opslag med en indbygget provokation. Dette ved at omtale H/D som et praktiseret pseudo-fag, hvor faget praktiseres som de tidligere fag sløjd og håndarbejde, men nu bare under et fælles navn H/D. Opslaget, vi skrev, kan ses herunder:



Rasmus Emil Hauge Thomsen

20. februar · 🌐



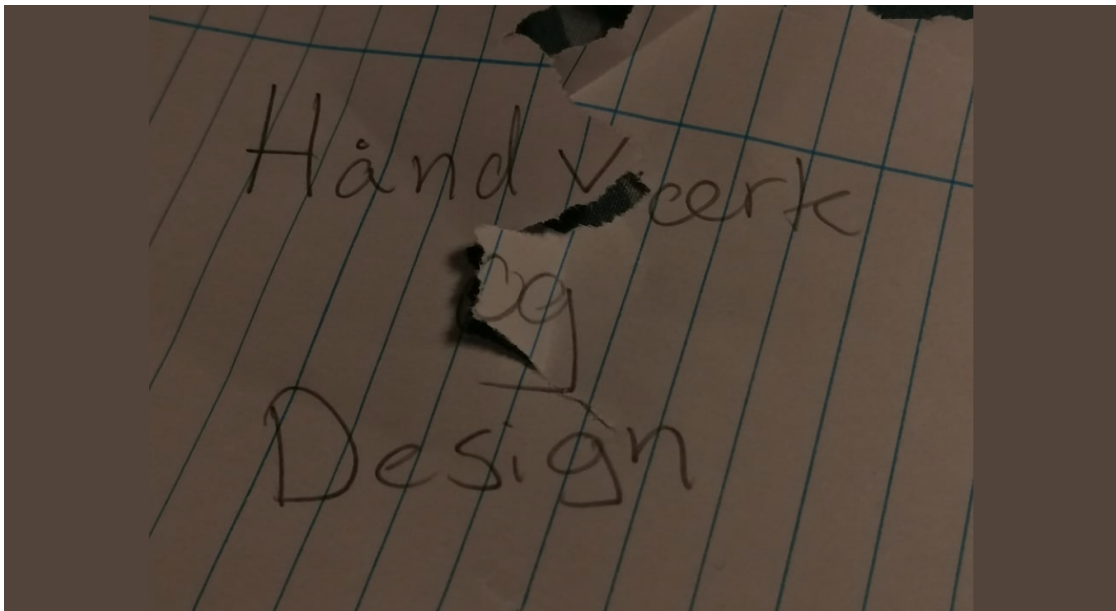
I forbindelse med [Sarah Marie Tang Malmros](#) og mit kommende bachelorprojekt i *håndværk & design*, er vi undersøgende om undervisningen i *håndværk og design* rent faktisk ER undervisning i håndværk OG design?!

Undervisningen i håndværk og design opleves mange steder som et tydeligt opdelt fag, hvor det gamle sløjd og håndarbejde praktiseres, men ikke fusionerer sammen, med eller omkring *design*.

Hvis håndværk og design praktiseres som et opdelt pseudo-fag, hvorfor så ikke 'blot' ændre i politikken og gå tilbage til de gamle og opdeltede fag? - Og hvad ligger til grund for, at faget opdeles?

Hvordan praktiserer DU og dine kollegaer faget, og ikke mindst: Hvorfor?

Udsagn i opslaget kan blive brugt, anonymiseret, i vores bacheloropgave.



👍❤️ 23

85 kommentarer

Da der var stor tilslutning, hvad angår deltagelse på facebookopslaget, betragter vi indsamlingsmetoden som effektiv og bredt favnende. Metoden er ikke fejlfri, hvorfor der også bliver leveret svar og tilkendegivelser uden for målfeltet. Der ligger derfor en del sorteringsarbejde i denne undersøgelse. I vores bearbejdning af den indsamlede empiri, inddeler vi deltageres besvarelser i forskellige tematiserede kategorier.

Interview

En stor del af vores empiri er baseret på kvalitative forskningsinterviews, som Steinar Kvale definerer som *“et interview, der har til formål at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden, så man kan fortolke betydningen af de beskrevne fænomener og dermed forstå den interviewedes livsverden”* (Canger & Kaas, 2016, s. 241).

Det kvalitative forskningsinterview er kendetegnet ved at være en interaktion mellem to mennesker, baseret på gensidig respekt, åbenhed og nysgerrighed. Derudover er interviewet temaorienteret. Det vil sige, at deltagerne taler sammen om et emne, de begge er optagede af (Canger & Kaas, 2016, s. 241-242). I vores interview er temaet *sfæren i og omkring H/D*.

Det kvalitative interview kan både være ustruktureret og semistruktureret. I vores empiriindsamling har vi gennemført semistrukturerede forskningsinterviews. Her har vi haft en interviewguide at støtte os til, men den ikke været styrende for hele interviewet. En variation af de kvalitative interviews er fokusgruppeinterviewet, hvor man interviewer mere end én person af gangen (Canger & Kaas, 2016, s. 242). Vi har fravalgt denne form for interview, når det handler om at interviewe ansigt til ansigt (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 34), fordi vi søger så troværdige svar som muligt. Ved fokusgruppeinterviewet er der en frygt for, at flere deltagers tilstedeværelse kan påvirke udfaldet af andres og egne besvarelser. Altså ville nogle af de interviewede lærere formodentlig ikke være så åbensindede og ærlige om, blandt andet hvordan de praktiserer faget, og hvad de for eksempel mener om ledelsens kompetencevurdering, hvis en eller flere kollegaer var til stede.

I planlægningen, gennemførelsen og bearbejdningen af vores interviews, har vi taget udgangspunkt i de syv faser som Kvale og Brinkmann beskriver (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 41):

1. Tematisering af et interviewprojekt
2. Design
3. Selve interviewet

4. Transskription
5. Analyse
6. Verifikation
7. Rapportering

Vi har udarbejdet en interviewguide, der både består af forskningsspørgsmål og interviewspørgsmål. Ifølge Kvale og Brinkmann er forskningsspørgsmålene som regel skrevet i et teoretisk sprog, mens interviewspørgsmålene formuleres i den deltagendes hverdagsprog (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 187). I bilag 1 kan vores interviewguides ses.

Korrespondance med læringskonsulent

For at få et perspektiv fra Børne- og Undervisningsministeriet, rakte vi ud til læringskonsulenten i H/D. Læringskonsulenter på folkeskoleområdet medvirker til folkeskolernes kvalitetsudvikling, ved at tilbyde rådgivning og sparring med skoler og kommuner (Undervisningsministeriet, u.d). Vi synes, at det kunne være interessant at inddrage dennes perspektiv på fusionen af sløjd og håndarbejde og spørge, hvilke henvendelser de typisk modtager om faget H/D.

Valg af deltagere

Forud for indsamlingen af empiri fra interviews, havde vi brug for en udvælgelsesproces af deltagerne. Dette for at sikre en verificering og relevans i den indsamlede empiri og dermed sikre et validt empirigrundlag for det videre analysearbejde.

Pilotundersøgelsen havde i sin form en dobbeltfunktion. Foruden at agere empiriindsamling med de beskrevne delmål, var intentionen også at give et indblik i forskellige lærertyper som mulige interviewdeltager eller som anden kilde. Vi havde en intention om at interviewe flere forskellige lærertyper for at belyse forskellige perspektiver - for eksempel: for/imod, erfarne/uerfarne og faglærere/ikke-faglærere. På baggrund af en række uopfordrede tilkendegivelser med ønsket om interview deltagelse, vurderede vi i de pågældende tilfælde, at deltagerne ikke passede ind i

vores undersøgelsesfelt, blandt andet fordi deltageren havde en baggrund inden for specialområdet, som vi vurderede uden for undersøgelsens fokusområde. Derudover blev vi mødt af afslag og manglende svar på egne henvendelser om interview-deltagelse. Baggrunden for afslagene/manglende svar kender vi ikke, men vores overvejelser herfor har vi forsøgt at omskrive til forsimplede kategori-sætninger:

- “Jeg har allerede budt ind”
- “Det kræver for meget tid”
- “Kontakten er ikke nået frem”
- “Jeg ønsker ikke at fremstå central”
- “Emnet passer mig ikke”
- “Jeg kan ikke lide emnet”

På baggrund af en række afslag og vores aktive fravalg af uopfordrede interviewdeltagere, ændredes vores udvælgelsesproces. Et af vores kriterier blev at finde lærere med minimum 15 års erfaring. Dette med henblik på at benytte færre deltagere, men med et større internaliseret tidsperspektiv, hvor deltagerne har oplevet de gamle fag sløjd og håndarbejde, overgangsperioden til H/D og det nuværende H/D. Derudover søgte vi også lærere med maksimum 3 års erfaring Dette for at belyse eventuelle udfordringer, som nye H/D-lærere måtte opleve, og samtidig for at udelukke et erfaringsgrundlag baseret på eventuelle tidligere fagområder.

Lærere der er med i vores observationer

Observationerne er foretaget gennem tidligere praktikforløb, og derfor er sammensætningen af praktikant/praktiklærer præget af tilfældigheder. Praktiklærerne er dermed ikke udvalgt af os selv, og ligeså har de heller ikke udvalgt os, men blot valgt at deltage og derved modtage praktikanter til deres undervisning. I forhold til den senere udvælgelse af interviewdeltagere fandt vi, at begge praktiklæreres profil matchede vores undersøgelsesdesigns præferencer.

Deltagere i pilotundersøgelsen

Vi har valgt at lave pilotundersøgelsen i en lukket facebookgruppe, hvor medlemmerne har forskellig baggrund. Det kan blandt andet være sløjdlærere, håndarbejds lærere, H/D-lærere, vikarer, studerende og andre. I og med at gruppen er *lukket*, har vi en formodning om, at de potentielle deltagere alle har en tilknytning til H/D i større eller mindre omfang. Deltagerne i pilotundersøgelsen medvirker frivilligt og har selv taget et aktivt valg om at kommentere på vores facebookopslag.

Dorthe Nielsen

Dorthe Nielsen havde vi kontakt til fra et tidligere praktikforløb. Hun er 51 år, blev uddannet folkeskolelærer i år 1995 og har undervist lige siden. Hun har linjefagene dansk og billedkunst og blev i år 2019 efteruddannet i H/D på Københavns Professionshøjskole. I hele sin lærergerning har Dorthe arbejdet i sfæren omkring H/D. Hun har derfor oplevet både sløjd og håndarbejde som særskilte fag, implementeringsfasen og den nuværende udformning af H/D. Dorthe passede ind i vores målgruppe, og da hun tidligere har udvist stor nysgerrighed for H/D-faget, sendte vi hende en invitation til et interview.

Torben Dahl Nilsson

Torben Dahl Nilsson har vi også kontakt til fra et tidligere praktikforløb. Han er 59 år, blev uddannet lærer i linjefagene samfundsfag og fysik i år 1997 og har undervist siden. Torben er uklar på de konkrete årstal, men giver os følgende indsigt i sin uddannelse. Han blev uddannet sløjdlærer mellem år 2001-2003 og fik en pædagogisk diplomuddannelse i sløjd i år 2004 eller år 2005. Han læste H/D på Københavns Professionshøjskole og blev færdig i år 2017-2018. Torben passede ind i vores målgruppe, da han har oplevet overgangen fra sløjd og håndarbejde til H/D.

Felix Skov

Felix Skov er endnu ikke færdiguddannet lærer, men har blandt andet afsluttet H/D og underviser sine egne klasser på andet år. Han underviser i H/D, matematik, idræt, natur/teknologi, kristendom og billedkunst. Felix er udvalgt på baggrund af sin unikke position som ung (24 år) og H/D uddannet.

Børne- og Undervisningsministeriet

Hos Børne- og Undervisningsministeriet fik vi fat i læringskonsulent for H/D Anja Piil. Hun er udvalgt som *ekspert* qua hendes jobtitel.

Relevant forskning på området

I dette afsnit vil vi præsentere eksisterende forskning inden for vores undersøgelsesfelt. Vi har valgt at anvende Lisa Monica Fälling Andersens ph.d.-afhandling 'Fra sløjd og håndarbejde til håndværk og design' (Andersen, 2020) fra år 2020, samt evalueringsrapporten fra Danmarks Evalueringsinstitut 'Evaluering af folkeskolens nye fag madkundskab og håndværk og design' (EVA, 2019) fra år 2019, hvor vi udelukkende fokuserer på håndværk og design.

“Nyt fag, ny undervisningspraksis”

“Det nye i HD-faget krævede en ny undervisningspraksis, som gennem det ‘åbne momentum’ blev lagt ud til de enkelte skoler og lærere at udvikle” (Andersen, 2020, s. 264-265). Sådan skriver Lisa Monica Fälling Andersen i konklusionen på sin ph.d.-afhandling 'Fra sløjd og håndarbejde til håndværk og design' fra år 2020, hvor hun undersøger tilblivelsesprocessen i H/D. Andersens undersøgelse er gennemført samtidig med implementeringen af faget, og hun har derfor haft en enestående mulighed for at følge udviklingen. Hendes ph.d.-afhandling er interessant for os, da vi i dette bachelorprojekt også undersøger H/D faget i og omkring praksis.

“Implementeringen af faget er stadig i proces”

“Implementeringen af et helt nyt fag indebærer et stort arbejde (...) det er en proces der tager tid” (EVA, 2019, s. 49). Sådan står der i evalueringsrapporten 'Evaluering af folkeskolens nye fag madkundskab og håndværk og design' udgivet af Danmarks Evalueringsinstitut i år 2019. Evalueringsrapporten belyser, at H/D er fagligt anderledes end sløjd og håndarbejde, da “de gamle fag sløjd og håndarbejde havde fokus på at give eleverne basale håndværksmæssige færdigheder. I sammenligning er håndværk og design mere fokuseret på processer som idéudvikling, innovation og design” (EVA, 2019, s. 50). Evalueringsrapporten belyser både madkundskab og

H/D, men vi har kun læst den del, der omhandler H/D. Den fokuserer på implementeringen af H/D og den nuværende måde at arbejde i og med faget i år 2019. Vi synes det er interessant at sammenholde evalueringsrapportens resultater med vores egne empiriske data.

Begrebsafklaring

I dette afsnit vil vi, for at forstå fagets nuværende identitet, redegøre for formålene i fagene sløjd, håndarbejde samt H/D. Dette for at belyse overgangen fra sløjd og håndarbejde til det fusionerede fag: H/D. Vi anvender faghæfterne fra år 2009 i sløjd og håndarbejde samt faghæftet fra år 2019 i H/D (bilag 2). Vi vil derudover redegøre for begreber, der er væsentlige for vores videre analysearbejde. Vi har udarbejdet en tidslinje, der viser udviklingen fra sløjd og håndarbejde til H/D i korte træk. Denne kan ses herunder.



Sløjd og håndarbejde

Undervisningsfagene sløjd og håndarbejde har været repræsenteret i folkeskolen siden slutningene af 1800-tallet. I begyndelsen var det ofte frivilligt, om eleverne ville deltage, men senere blev det obligatorisk og var kønsopdelt, så drengene skulle have sløjd, og pigerne skulle have håndarbejde. I 1960 blev der åbnet op for, at drengene kunne modtage undervisning i håndarbejde og pigerne i sløjd (Illum, 2020, s. 10).

Sløjden havde et dannelsesmæssigt formål, hvor det var meningen, at drengene skulle stifte bekendtskab med godt håndværk, omhyggelighed, påpasselighed, nøjagtighed og flid. Om faget sløjd siger Emil Slomann *“Det er sløjdens særlige evne, at den tilfredsstiller børnenes naturlige frembringelseslyst, som ellers er hjemløs i skolen”* (Slomann, 1886). De sidste 20 år er designprocessen blevet en

endnu større del af sløjdundervisningen, og indholdet i undervisningen er mere tematiseret. Med den nye skolereform fra år 2014 gik faget også fra at være et produktfremstillende fag, til at være et fag der er læringsbaseret (Illum, 2020, s. 11-12).

Ligesom sløjd var håndarbejde også et fag med et dannelsesmæssigt formål. Faget skulle danne pigerne til at være akkurate, flittige, agtpågivende og tålmodige (Illum, 2020, s. 12). Derudover skulle pigerne få et husligt sindelag, hvilket betød, at de skulle blive i stand til at udføre nødvendige kvindelige håndarbejder i hjemmet (Uddannelseshistorie, 2020, s. 127). Faget håndarbejde beskrives, ud fra et perspektiv i industrialiseringen/urbaniseringen, som et fag *“til gavn for kvinden, manden - for hele det danske folk”* (Aisinger & Thejsen, 2011, s. 17).

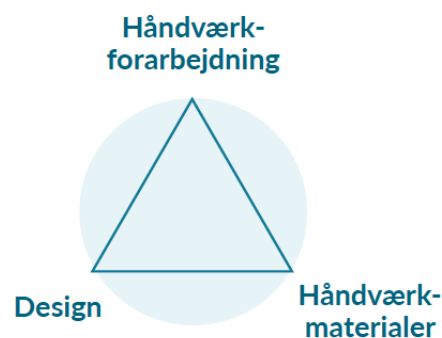
Fagformålet for sløjd og håndarbejde er enslydende og fokus er, at eleverne tilegner sig kundskaber og færdigheder, der knytter sig til skabende og håndværksmæssig fremstilling. Eleverne skal lære at forstå samspillet mellem idé, planlægning og udførelse, og de skal lære at fremstille produkter med æstetisk og funktionel værdi. De overordnede kompetenceområder for fagene er *design og produkt, håndværksmæssige arbejdsområder, det samfundsmæssige og kulturelle indhold*. For at vurdere, om undervisningen leder frem mod fagenes formål, er der udarbejdet en række slutmål, som læreren kan bruge som rettesnor. Der er mellem fem og ni slutmål inden for hvert kompetenceområde, og slutmålene er, ligesom fagformålet, også fælles for de to fag (Undervisningsministeriet, 2009).

Håndværk og design

Fra år 2014 kunne H/D ses på elevernes skoleskema fra 4.-7. klasse. Faget H/D er som tidligere nævnt en fusion af fagene sløjd og håndarbejde (Schneider & Pedersen, 2016, s. 28). H/D er, jævnfør faghæftet for år 2019, et obligatorisk fag på 3., 4., 5., og 6. klassetrin (EMU, 2019, s. 17), hvorefter det bliver udbudt som et toårigt valgfag i 7. og 8. klasse med afsluttende prøve (EMU, 2019, s. 15). I 3., 5. og 6. klasse har eleverne 60 timers undervisning pr. skoleår, og i 4. klasse har de 90 timers undervisning pr. skoleår (Folkeskolen, 2019).

H/D er et praktisk fag, hvor eleverne beskæftiger sig med designprocesser og håndværksmæssig produktfremstilling. *“Herigennem bliver elevens glæde ved at finde på og omsætte idéer styrket. Denne færdighed danner og gør eleven mere kompetent samt i stand til at handle i en kompleks og evigt foranderlig verden”* (EMU, 2019, s. 17). Den håndværksmæssige tilgang er ikke nyopfundet *“menneskets udvikling og fremstilling af genstande gennem bearbejdning af materialer ved hjælp af redskaber har været og altid vil være fundamental”* (Jørgensen, Schneider, Gaarde & Pedersen, 2012, s. 3). Mennesket har altså altid stræbet efter en udvikling og produktion af genstande. H/D konstellationen kan altså i sit virke være understøttende for elevernes udviklings-, uddannelses- og dannelsesperspektiv, men også understøttende for en samfundsmæssig udvikling. Designprocessens grundelementer bygger på, at eleverne indgår i æstetiske og funktionelle beslutninger fra start til slut (Illum, 2020, s. 43-44). Det vil sige, at de er med til at idéudvikle, idéafprøve, produktrealisere og evaluere (EMU, 2019, s. 10-11).

Der er tre kompetenceområder i faget, og det er henholdsvis *håndværk - forarbejdning*, *håndværk - materialer* samt *design*. Kompetencerne lægger op til, at eleverne skal være reflekterende og kritiske i deres valg af arbejdsmetoder og materialer under hensyntagen til funktion, form, udtryk, ressourcer og bæredygtighed. Kompetenceområderne er, som det kan ses i figuren nedenfor, forbundet indbyrdes, og man bør stræbe efter, at alle tre kompetenceområder fremtræder undervejs i hele årets undervisning (EMU, 2019, s. 20). Det er altså ikke et krav, at alle tre kompetenceområder indgår i samme undervisningsforløb.



Den autentiske lærer

Per Fibæk Laursen er professor ved Center for Grundskoleforskning, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole. Han forsker blandt andet i folkeskolens pædagogik og i uddannelse af lærere og andre professionelle (Gyldendal, u.d). Laursen diskuterer, hvad der gør, at en lærer er autentisk og opleves som værende inspirerende, troværdig og nærværende. Han refererer til syv kompetencer, som han mener kendetegner en lærer, der besidder de nævnte egenskaber (Laursen, 2004, s. 24-25):

1. Den personlige intention
2. Inkarnationen af budskabet
3. Respekt for eleverne
4. Rammerne for arbejdet
5. Samarbejdet med kollegaerne
6. At kunne hvad man vil
7. At kunne tage vare på sin egen udvikling

Kompetence og kompetent

Kompetence kan defineres som *“en (formel) bemyndigelse til at foretage sig bestemte ting (...) (besiddelse) af kvalifikationer på et bestemt område”* (Den Danske Ordbog, u.d).

Kompetence understøttes af begrebet *kompetent*, som defineres *“fagligt eller på anden måde velkvalificeret på et bestemt område (...) et højt (fagligt) niveau eller en høj kvalitet”* (Den Danske Ordbog, u.d).

Når vi bruger begrebet kompetence eller kompetent (om lærerens kompetencer, fagets kompetenceområder med mere) i denne opgave, er det ovenstående definitioner, vi benytter os af.

Samarbejde

“Samarbejde med respekt og lydhørhed er lettest at udvikle og praktisere med dem, vi allerede synes godt om - dem, vi på forhånd respekterer og er optagede af at lytte til, og som viser interesse for os” (Hansen & Schneider, 2014, s. 91). På modsatte vis er det svært at praktisere et udbytterigt samarbejde med kollegaer, vi ikke føler samhørighed med. Udviklingen af et samarbejde afkræver en initiering mod en samskabende proces eller opgave, hvor parterne fælles kan rette sig mod samarbejdet.

Ole Ditlev Nielsen og Martin Lasse Hansen Sieben opstiller 5 forudsætninger for et konstruktivt samarbejde (Nielsen og Sieben, 2016, s. 23):

1. Et tydeligt formuleret problem, der skal løses
2. Et klart mål for, hvordan problemet løses
3. Opbakning og ressourcer fra ledelsen til at løse problemet
4. En tydelig bevidsthed i teamet om den enkeltes styrker, og hvordan disse styrker bruges bedst for at løse problemet
5. En utvetydig deadline for problemløsningen og det konkrete samarbejdes afslutning

Faglighed

I vores empiri har vi set, at lærerne i H/D beskrev en bred forståelse af fagligheden i H/D. For at kunne bearbejde lærernes forståelser, manglede vi et sprogligt analyseredskab til arbejdet om, hvorvidt H/D blev praktiseret som H/D eller opdelt som sløjd og håndarbejde.

For at definere ordet *faglighed*, har vi slået det op og fik følgende definition “1. Viden, forudsætninger og kompetencer som man besidder inden for et bestemt fag, fagområde (...). 2. Fagligt eller videnskabeligt område eller felt” (Ordnet.dk, u.d). Lektor Ove Christensen, der skriver opslag på ‘Folkeskolen’, beskriver faglighed tilknyttet tre forståelser (Christensen, 2019):

1. Faget som neutral vidensenhed
2. Et overordnet dannelsesgrundlag
3. En forståelse knyttet til at viden, fag og faglighed er baseret på værdier

Fagbevidst og fagkonsekvent

I et forsøg på at skabe et sprog til at analysere på lærernes faglige forståelser af H/D, har vi med udgangspunkt i forrige afsnit, *faglighed*, og ved at drage en parallel til Tekla Cangers *Kønsbevidst pædagogik* (se teoriafsnittet for uddybning heraf) udarbejdet begreberne *fagbevidst* og *fagkonsekvent*.

I den tidlige refleksion over begreberne *fagbevidst* og *fagkonsekvent* (førend vi navngav dem dette), var det en hjælp at give fagene sløjd og håndarbejde hver sit køn for at undersøge, om de reelt kunne passes ind i Cangers kønspædagogik. Kønnets opgave var ikke at reproducere de interviewede læreres faglige identitet, men at udfolde sproget herom.

Ved at bruge kønsklassificeringen kunne lærere, med en tydelig opdeling blandt andet i undervisningen eller i faglig identitet (for eksempel en lærer, som identificerer sig som sløjdlærer og praktiserer undervisningen herefter), klassificeres under kategorien *kønsbevidst*. De lærere, med en integreret undervisning eller tegn herpå (eksempelvis en lærer, der tilstræber eller praktiserer en sammensmeltet undervisning, som derved får karakter af at være undervisning i H/D), kunne klassificeres som *kønsneutrale*. De kønsbevidste kunne herefter reklassificeres som *fagbevidste* og de kønsneutrale som *fagkonsekvente*.

Nedenfor præsenteres en generalisering, tilpasset begreberne *fagbevidst* og *fagkonsekvent*, for uddybning og afklaring.

Fagbevidst

Ved klassificeringen *fagbevidst* er lærerne så optagede af deres egen kerneidentitet (her enten som *sløjd-* eller *håndarbejds*lærer), at deres undervisning bærer præg heraf. Den *fagbevidste* er bevidst om, at undervisningen praktiseres som *sløjd* eller *håndarbejde* og ikke som H/D, men tillægger det ikke en stor betydning, da

undervisningen fungerer i praksis. Den fagbevidste har et afgrænset kompetencefelt (i forhold til alle kompetenceområderne i H/D), men er kompetent inden for sit eget fagområde (her sløjd eller håndarbejde).

Fagkonsekvent

Ved klassificeringen *fagkonsekvent* er lærerne også optagede af deres egen kerneidentitet (her som H/D-lærer), og deres undervisning bærer præg heraf. Den fagkonsekvente er konsekvent om, at undervisningen praktiseres som H/D og forsøger at opfylde fagets formål, men lykkes ikke altid i praksis. Den fagkonsekvente har et bredt kompetencefelt med begrænsede kompetencer inden for H/D.

Modeller

For at visualisere vores tanker yderligere, har vi udarbejdet følgende tre modeller, hvor vi viser, hvordan det kønsbevidste kan skabe en parallel til det fagbevidste, og det kønsneutrale kan skabe en parallel til det fagkonsekvente.

Model 1

Modellen fremstår med *han/hun* som *sløjd/håndarbejde*. Design er ikke særskilt nævnt, da dette element ikke tænkes som et udeladt kompetenceområde under henholdsvis sløjd og håndarbejde. *Neutral* er udtrykt for *H/D*, forstået i en repræsentation af fusionen mellem sløjd og håndarbejde. Neutral forstås her som en neutralitet i forhold til de tidligere fags afgrænsninger - altså at faggrænserne fra sløjd og håndarbejde forsøges neutraliseret. I modellen omsatte vi oprindeligt kønsneutral til fagneutral, men valgte at ændre *kønsneutral* til *fagkonsekvent*. Dette for at undgå en eventuel negativ toning af ordet neutral, som vi ikke finder hensigtsmæssig.

Opdelingen mellem køn/fagområde kan aktivt og didaktisk benyttes/udvælgelsesproces af læreren	Kønsbevidst		Kønsneutral	Kønnet/fagområdet er ikke det aktivt dominerende og fremstår sammensmeltet i lærerens didaktik og udvælgelsesproces
	Han/hun		Neutral	
	↕		↕	
	Fagbevidst		Fagkonsekvent	
	Sløjd og håndarbejde		Håndværk og design	

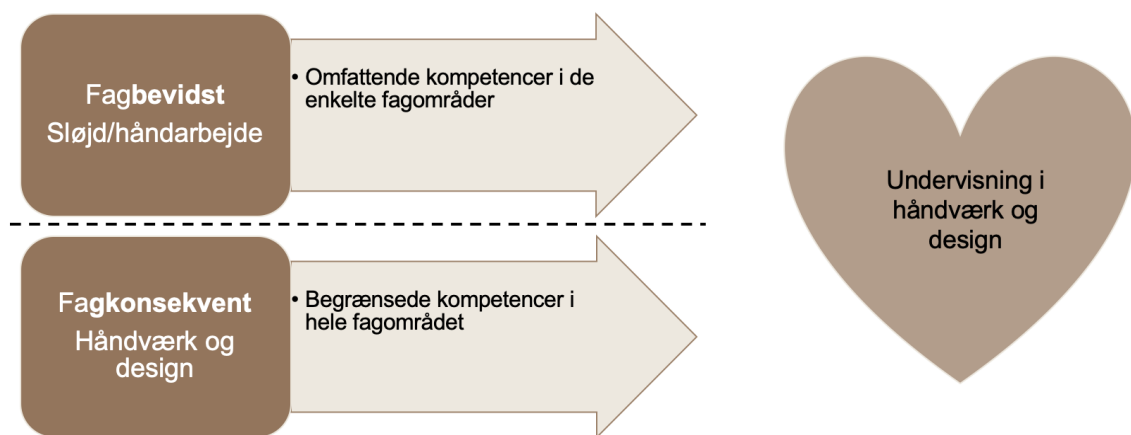
Model 2

I vores videre arbejde med modellen fandt vi det nødvendigt med en tilføjelse til modellen. Når forskellige faggrupper eller positioneringer (her *fagbevidst* og *fagkonsekvent*) samarbejder, er en fælles terminologi af nødvendighed, hvis samarbejdet skal udføres "etisk og kvalitativt forsvarligt" (Lund, 2016, s. 372). Refleksion over fag og fagfagligt sprogbrug i positioneringerne *fagbevidst* samt *fagkonsekvent* resulterede i udvidelsen af modellen nedenfor. Modellen illustrerer, hvordan positioneringerne potentielt *taler forbi hinanden* og ydermere risikere at miste et fagligt potentiale hos modsatte positionering.

Fagbevidst Sløjd og håndarbejde	Fagkonsekvent Håndværk og design
Risikoen ved at være fagbevidst er, at man kan overse for eksempel fagligt potentiale hos H/D lærere	Risikoen ved at være fagkonsekvent er, at man kan overse for eksempel fagligt potentiale hos sløjd/håndarbejds lærere

Model 3

Vores tredje model kan læses og forstås i kontekst med de to tidligere, men også læses selvstændigt. Her illustrerer modellen, hvordan de to positioneringer, *fagbevidst* og *fagkonsekvent* begge arbejder frem mod *undervisning*. Fælles for begge positioneringer er, at de begge arbejder for undervisningen i H/D, men med hver sit afsæt.



Teori

I følgende afsnit vil vi redegøre for teori, der er relevant for at kunne belyse og analysere vores indsamlede empiri for bedst mulig besvarelse af vores problemformulering. Vi vil præsentere Knud Illeris' teori om Transformativ læring og identitet, og derefter vil vi forklare Tekla Cangers teori om Kønsbevidst pædagogik.

Transformativ læring og identitet

“Begrebet transformativ læring omfatter al læring, der indebærer ændringer i den lærendes identitet” (Illeris, 2015, s. 67). Sådan skriver Knud Illeris i sin bog ‘Transformativ læring og identitet’.

“Transformativ læring handler overordnet set om, hvordan man tilegner sig, udvikler og ændrer sin forståelse af og sit forhold til væsentlige elementer i sin tilværelse og den verden, man lever i” (Illeris, 2015, s. 13).

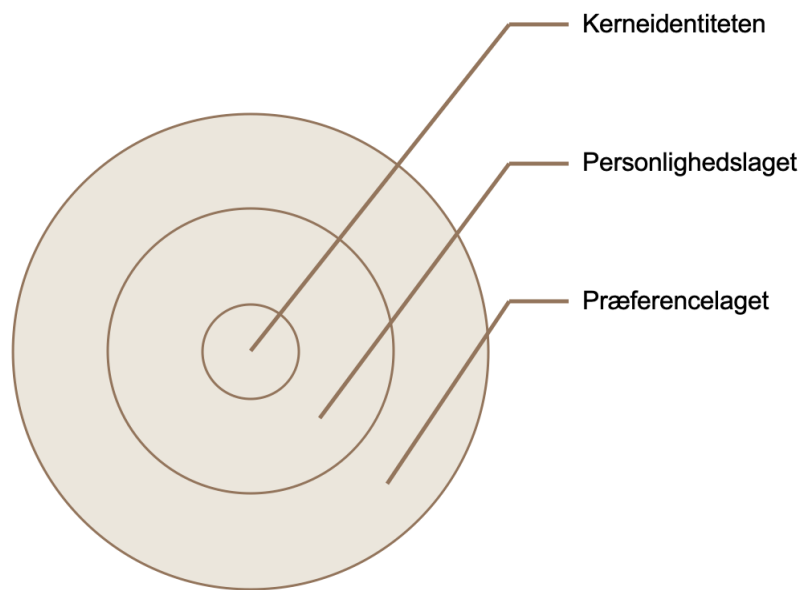
“Identitet handler om, hvem man oplever, at man er, og hvordan man forholder sig til og gerne vil opleves af andre” (Illeris, 2015, s. 13).

Begge begreber omhandler i høj grad det samme, men må og kan betragtes fra forskellige indfaldsvinkler *“nemlig bredt og alment formuleret - hvordan man kan forstå og udvikle sine forudsætninger for at forholde sig til sig selv, sin tilværelse og sine omgivelser”* (Illeris, 2015, s. 13) Illeris siger, at begge begreber (transformativ læring og identitet) er begreber, der på sigt kan sammenføjes og gensidigt kan perspektivere og supplere hinanden (Illeris, 2015, s. 13).

I forhold til den transformative læring og identitetsudvikling i arbejdslivet, siger Illeris, at *“det er umiddelbart klart, at en væsentlig del af voksne menneskers læring, og herunder ikke mindst transformativ læring og identitetsudvikling, finder sted i eller i tilknytning til deres arbejdsliv”* (Illeris, 2015, s. 189).

Illeris siger ydermere, at voksenalderen er guldalderen for både identiteten og den transformative læring. Han siger, at *“når man - typisk engang i midten eller den sidste halvdel af 20'erne - er nået frem til en rimelig sammenhængende og stabil identitet, så har man samtidig skaffet sig et grundlag for mere omfattende og vidtgående transformativ læring på alle identitetens områder”* (Illeris, 2015, s. 130).

For at forstå hvordan den transformative læring kan påvirke menneskets identitet, må vi forstå begrebet *identitet*. Illeris inddeler den menneskelige identitet i tre koncentriske lag; henholdsvis *kerneidentiteten*, *personlighedslaget* og *præferencelaget*. Med udgangspunkt i en figur af Illeris, har vi udarbejdet vores egen model, der illustrerer de tre identitetslag (Illeris, 2015, s. 110):



Kerneidentiteten

Kerneidentiteten er den identitet, som handler om “at være et bestemt selvstændigt individ og at være den samme i forskellige situationer og sammenhænge og gennem hele livsforløbet, samtidig med at man udvikler og forandrer sig” (Illeris, 2015, s. 111). Kerneidentiteten opbygges gennem barndommen og gennemgår en udvikling og ændring undervejs i livet. Kerneidentitetens rolle består i at fastholde selvets grundværdier og en tilpasning af kerneidentiteten sker langsomt og gradvist. Udsættes individet for skelsættende hændelser, kan disse dog skabe hurtige og markante ændringer i kerneidentiteten (Illeris, 2015, s. 111-112).

Personlighedslaget

Personlighedslaget ligger udenom kerneidentiteten. I dette lag handler det ikke om individets forhold til sig selv, men omhandler derimod en række faktorer, som er mere påvirkelige fra omverdenen end kerneidentiteten. Personlighedslaget påvirker individets stabilitet, men er, qua den lettere påvirkning fra omverdenen, mere fleksibel end kerneidentiteten (Illeris, 2014, s. 112). I personlighedslaget finder man identitetsmarkører for, hvem og hvordan man ønsker at blive opfattet som i relation til omverdenen. “*Personlighedslaget* omfatter således typiske forhold som værdier, holdninger, overbevisninger, meninger, forståelsesmåder, adfærdsformer, oplevelsesmønstre, målsætninger og sociale elementer som omgangsformer,

kommunikative vaner, samarbejds mønstre, indføling, imødekommenhed og social distance eller forsigtighed” (Illeris, 2015, s. 112). De nævnte forhold fremstår normalt stabilt, men kan ændres uden skelsættende hændelser. Ændringerne sker dog ikke uden gode grunde, og kun hvis individet er modtagelig for ændringerne (Illeris, 2015, s. 113).

Præferencelaget

Præferencelaget kommer udenom det forholdsvis stabile personlighedslag. Præferencelaget er mere fleksibelt og et lettere foranderligt lag af identitetslementerne. *“Laget hører med til individets selvforståelse, men som man ikke går så meget op i, eller som mere drejer sig om, hvad man plejer at gøre, uden at man har særligt meget investeret i, at det netop skal være sådan” (Illeris, 2015, s. 113). Laget er letpåvirkeligt og omhandler let omskiftelige og overfladiske præferencer (Illeris, 2015, s. 113). Ændringer i præferencelaget tillægges ikke en stor betydning hos individet, da individet besidder en evne til tilpasning og omstilling i forhold til skiftende og varierende rammer, og så længe *“ændringerne ikke griber ind i områder, vi er mere engagerede i og vi i øvrigt orker det, så er det da i orden” (Illeris, 2015, s. 114).**

Kønsbevidst/kønsneutral pædagogik

For at belyse vigtigheden af dette teoretisk afsnit, er vi nødsaget til at drage en parallel til vores empiriindsamling. Her observerede vi en tendens til kønsbestemte (styrede) lærerfagligheder. Alle deltagerne i vores interviews identificerede sig som henholdsvis *træ-mand* og *stof-dame* (de pegede uden tøven på at ville identificere sig som henholdsvis *stof-damen* eller *træmanden*) og begrundede deres umiddelbare valg straks herefter. Under pilotundersøgelsen var der også en tendens mod en kønnet opdeling i de H/D-faglige kompetenceområder. Derfor blev den *kønsbevidste pædagogik* af Tekla Canger undersøgt nærmere.

Det er vigtigt at understrege, at kønspædagogikken *ikke* er et undersøgelsesfelt og ej et fagdidaktisk blik, vi har i opgaven, men et redskab vi bruger til at forstå og skabe et fagdidaktisk og analytisk sprog for en dybere forståelse af praksis.

Skolen er som institution kulturproducerende, herunder også en reproduktion af kultur. *“Køn er noget vi skaber”* (Canger, 2018, s. 11). Sproget er en nøglemarkør i den kønsbevidste pædagogik. På den ene side er der tale om en konstruerende tilgang, hvor kønnet ikke er givet på forhånd, men skabes i en proces i sociale kontekster med sproget som en central rolle. Ord og begreber tilknyttes en særlig værdi, som danner et afsæt for en videre forståelse af den kønnede position. På den anden side perspektiveres der fra konstruktivismen, som beskrives ved at forstå virkeligheden gennem et bevidstgjort sprog, hvor virkeligheden ikke eksisterer uden sproget. *“Betydningen, vi tillægger et givent fænomen, først bliver skabt i det øjeblik, at vi har et sprog for det”* (Canger, 2018, s. 12). Sproget vi bruger er skabt af forskellige kontekster og er rammesættende for, hvordan vi tolker og forstår sagen.

- *Kønsbevidst pædagogik* betragtes som en praktisk (handlingsorienteret), nuanceret og reflektiv tilgang.
- *Kønsneutral pædagogik* tilsigter, at kønnets betydning minimeres (fjernes), hvilket kræver en samfundsmæssig interesse i kønnets elimination.

(Canger, 2018, s. 19).

Canger fremsætter en pointe om det hensigtsmæssige i, *“at arbejde hen imod en kønsbevidst pædagogik, hvor lærerne er i stand til at få øje på de kønstereotypiske praksisser, de kommer til at benytte sig af, fremfor at stræbe efter en kønsneutral pædagogik”* (Canger, 2018, s. 20). Bliver kønspædagogikken neutral, risikerer vi ikke at opdage samtidens dominerende kønsopfattelser og disses indvirkninger.

Med et teoretisk afsæt i Cangers kønsbevidste pædagogik, har vi parallelt konstrueret begreberne *fagbevidst* og *fagkonsekvent*. Begreberne udspringer af Cangers i forvejen definerede begreber *kønsbevidst* og *kønsneutral*. Begreberne og tilhørende modeller er uddybet i begrebsafklaringsafsnittet tidligere i opgaven.

Indsamlet empiri

I dette afsnit fremgår en kortfattet præsentation af den indsamlede empiri. Den indsamlede empiri, vi præsenterer her, er observationerne og de dertilhørende

lognotater, pilotundersøgelsen, interviews og mailkorrespondancen. Alle lydklip er transskriberet og verificeret af deltagerne efter aftale herom, inden endelig brug. Alle deltagere i vores pilotundersøgelse, interviews og mailkorrespondance er anonymiseret, men fremstår med opdigtede navne for at øge læsbarheden. Al empirisk materiale, som ikke fremgår af bilag, kan efter aftale indhentes.

Observation og ustruktureret log

Vores nysgerrighed og interesse på undersøgelsesfeltet udspringer fra de observationer, vi har gjort os i faget H/D. I praktikkerne har vi anvendt en ustruktureret log til at notere vores observationer. Disse observationer har vi undervejs sammenholdt med egne H/D-faglige forventninger. Observationerne stemte ikke overens med vores forventninger til H/D i praksis. Vi observerede ikke den forventelige fusion mellem de tidligere fag, sløjd og håndarbejde. Et uddrag fra lognotaterne kan ses i bilag 3.

Der gøres opmærksom på, at observationerne og den ustrukturerede log ikke bruges i den videre analyse.

Pilotundersøgelsen

Pilotundersøgelsen gav os 85 kommentarer fordelt på 36 individuelle deltagere i løbet af den første uge. Kommentarerne bestod af en blanding af korte og lange beskrivelser, indbyrdes diskussioner deltagerne i mellem, relevante og irrelevante indslag samt frustrationer og interesse om undersøgelsen. De enkeltes kommentarer er personlige og vil fremstå i analysen som konkrete udsagn og eksempler på identificerede udfordringer, som lærerne oplever i H/D. Et udklip af kommentarerne fra Facebook er vedlagt og kan ses i bilag 4, i anonymiseret form. Opslaget er ikke fjernet og kan tilgås som originalkilde.

Interviews

Dorthe Nielsen

I interviewet med Dorthe giver hun et subjektivt indblik i sine egne holdninger, erfaringer og refleksioner. Desuden beskriver hun, hvordan hun har oplevet andre

læreres praksis i og omkring H/D. Vores interview med Dorthe var særligt præget af, at hun oplever kollegaer med mindre eller manglende fagkompetencer, og at H/D uddannelsen ikke er håndværksmæssig kompetencegivende. Dorthe giver her også sine egne bud på, hvordan hendes egne kompetencer indenfor faget kan (og bør) løftes. Dorthe beskriver sin fagfaglige identitet med rødder i sin håndarbejdsuddannelse frem for sin nyere H/D uddannelse, men udtrykker en personlig og elevmæssig tilfredsstillelse ved H/D som fag.

Dorthe udtrykker, at hun nutidigt møder H/D undervisning, der bedst beskrives som sløjdundervisning uden fokus på designområdet. Samtidig oplever hun dog også et stort kollegialt sammenhold om faget. Via linket, der er vedlagt i bilag 5, kan interviewet med Dorthe høres.

Torben Dahl Nilsson

I interviewet med Torben får vi hans syn på, hvordan overgangen fra sløjde og håndarbejde til H/D har været. Torben giver stærkt udtryk for, at han er modstander af, at faget ikke er opdelt som tidligere. Ifølge ham har det været meget besværligt, da det kræver mange møder og meget koordinering at få det hårde- og det bløde værksted til at spille sammen. Han synes, der er sket en feminisering af faget, og at man har taget noget af glæden ud af faget, fordi alting skal tegnes og bygges i modeller først. Han fortæller, at de praktiserer undervisningen som opdelt sløjde og håndarbejde. Via linket, der er vedlagt i bilag 5, kan interviewet med Torben høres.

Felix Skov

I interviewet med Felix får vi et indblik i, hvordan samarbejdet hos H/D lærerne fungerer. Han fortæller, at faglærerne generelt har delte meninger om, hvorvidt møder om de praktiske musiske fag er nødvendige, hvor han som ny lærer godt kan mærke, at det er noget, han har brug for. Han fortæller, at det er grænseoverskridende at undervise i H/D, fordi værkstedet er nogle andre rammer, end dem man er vant til fra eksempelvis matematikundervisningen. Han har undervejs fundet ud af, at han skal sænke sine forventninger til sig selv, og så har han en forestilling om, at hvis der er noget, hverken han eller eleverne kan finde ud af, så finder de ud af det i fællesskab. Felix er meget bevidst omkring, at hans

kompetencer er størst i træværkstedet, men det har han egentlig ikke et problem med. I forhold til H/D uddannelsen fortæller Felix, at uddannelsen ikke har givet ham *nok* (red: færdigheder inden for hårde/bløde materialer), så han har selv måtte researche meget bagefter. Den teoretiske del, han har med sig fra læreruddannelsen, siger han skaber en form for tryghed, når han planlægger sin undervisning. Interviewet med Felix kan findes via linket i bilag 5.

Mailkorrespondance

I mailkorrespondancen med Anja Piil fra Børne- og Undervisningsministeriet fortæller hun, at de henvendelser, hun får flest af, omhandler afviklingen og udfordringer ved den afsluttende prøve i H/D i folkeskolen. Hun skriver videre, at hvis lærere oplever udfordringer i faget, så er den første løsning at få skabt et stærkt fagteam og få inddraget ledelsen, således at der kan hjælpes på kryds og på tværs. Hendes fornemmelse er, at flere skoler er opmærksomme på at opkvalificere lærerne, så de får kompetencer til at kunne varetage hele faget (red: begge fagområder). De udfordringer, lærerne primært henvender sig med, vedrører lokalesituationen. Et uddrag fra mailkorrespondancen med Anja kan ses i bilag 6.

Analyse

Under det indledende analysearbejde, af det empiriske materiale, har vi dekonstrueret opslagene i pilotundersøgelsen med henblik på at identificere og kategorisere kommentarernes kernebudskaber. Kommentarerne er gennemgået, og undervejs har vi i stikordsform noteret temaer, budskaber samt problematikker. Fremgangsmåden gav os et overblik over, hvilke holdninger og synspunkter lærerne hver især havde afsæt i, i forhold til vores debat på Facebook. Kategorierne omtales og behandles herefter som kerneproblematikker. Disse vil være tematiserende for analysearbejdet nedenfor. Vi har på samme måde bearbejdet vores tre interviews. Udsnit og citater fra pilotundersøgelsen (citater herfra vil indgå som billeder), interviews og mailkorrespondancen vil fremgå undervejs.

Implementeringen af faget

I følgende afsnit vil vi belyse implementeringen af H/D fra forskellige vinkler.



Maja Dúpont Gid vi kunne idéudvikle på fagets identitet, som absolut ikke er ny viden. Jeg er forbløffet over at det spørgsmål kan komme efter faget er implementeret og vi har haft så megen oplysning om faget. [...]



Ovenstående citat er skrevet af en af deltagerne i vores pilotundersøgelse på Facebook. Citatet skildrer Majas forundring over, at vi stiller spørgsmålstejn til fagets identitet og udtrykker, at det ikke burde være en nødvendighed, da det ifølge hende ikke er ny viden.



Maja Dúpont Hvad min forundring er, at fagets identitet skal diskuteres med afstandtagen og negativ kritik, - og dét håbede jeg var et afsluttet kapitel. At vi kan "komme videre"



Maja synes, at vi forholder os negative til fagets identitet med en afstandtagen og negativ kritik i pilotundersøgelsen (forståelsen kan udspringe af pilotundersøgelsens intentionelle provokation, afstandtagen eller kritiske tilgang til H/D).



Maja Dúpont jeg bliver aldrig færdig med at tænke didaktik, indhold og nyuddanne mig i faget. Jeg synes ikke jeg har "nok" viden (...)



I samme omgang tilkendes, at hun ikke er *færdig* med at tænke didaktik og udvikle på egen faglighed. Dette ser vi som udtryk for Majas fagfaglige erkendelser og kan ses som et udtryk for en erfaring om fagets bredde og dybde i et fagligt kompetenceperspektiv. På samme tid ser vi udsagnet som et ønske om en kontinuert fagfaglig- og didaktisk udvikling.

Ifølge rapporten *‘Evaluering af folkeskolens nye fag madkundskab og håndværk og design’* fra år 2019, er det ikke alle, som oplever, at fagets identitet er på plads. *“Fx fremhæver lærere, at der ikke er sket særlige tiltag i forbindelse med implementeringen af faget, og at ansvaret for implementeringen primært ligger hos de enkelte lærere”* (EVA, 2019, s.24).

Sprogbrug til implementering af faget

Det vækker vores nysgerrighed, at fagets identitet opleves forskellig, og derfor er vi nysgerrige på, hvad der måske ligger til grund for denne oplevede forskel. Vi bemærker Majas reaktion på vores intentionelle sprogbrug. Dette får os til at tænke videre i det generelle sprogbrug og sprogopfattelsen i og omkring H/D.

Med sproget konstrueres en virkelighed, som også her lægges til grundlag for en intern fortolkning af virkeligheden. Denne opleves uafhængigt og forskelligt. I analysearbejdede manglede vi et videre sprogbrug, som ikke tillagde et særligt forudfattet (negativt) bias i omtalen og analysen af H/D-læreres forskellige positioneringer. Analysearbejdet blev vanskeliggjort, da vi manglede et fælles sprog, hvilket resulterede i udarbejdelsen af de tidligere nævnte begreber *fagbevidst* og *fagkonsekvent*.

Overgangen til håndværk og design

I vores empirimateriale ser vi en spredning af holdninger angående overgangen til H/D og selve faget H/D. Uddrag af disse holdninger analyseres i følgende afsnit.

Personlige holdninger - overgangen

Dorthe udtrykker i forbindelse med fagenes sammenlægning, at *“(...) det var lidt det vilde vesten, tror jeg - også set i lyset af at det var ikke alle, der var lige ivrige for, at det skulle den vej”* (Interview Dorthe, minut 05:53). Dorthes erindring, om fagets tilblivelsesproces, bliver nutidigt understøttet af EVA-rapporten, der skildrer at *“på skolerne oplever lærere og ledere det som en stor forandring med væsentlige og markante udfordringer i at finde sig til rette som ét fag på baggrund af to tidligere fag: to lokaler, to fagligheder og to grupper af medarbejdere”* (EVA, 2019, s. 49).

Her står både EVA rapportens og Dorthes udsagn i kontrast til Majas udsagn fra tidligere, hvor Maja netop udtrykker sig oplyst og velinformeret. Det bør dog pointeres, at Dorthes udsagn er retropektiverende om fagets tilblivelsesproces. Udsagnet fra EVA-rapporten er en status fra år 2019 og Majas perspektivering forekommer nutidigt.

Personlige holdninger - faget



Sofie Olsen Jeg må indrømme, at faget vokser på mig. Når jeg ser eleverne være med i hele processen fra den sparsomme ideudvikling til færdigt produkt, så synes jeg, at faget kan noget i forhold til elevernes virkelyst og skabertrang (...)



Sofies holdninger til H/D er vokset, og elevernes færd og glæde i faget lader til at have indvirkning på hendes holdning om faget. Dette tolker vi som en positiv tilvækst. Det er dog ikke alle som deler denne oplevelse af, at faget vokser på dem.

Torben fortæller, at *“man har taget noget af glæden ud af det (red: faget). (...) Alting skal jo tegnes og bygges i modeller og... Jeg kan godt se fornuften i, at man gør det, men jeg synes... Jeg ville hellere lave nogle store voldsomme ting herinde, men det er jo også, hvem er man som lærer, og hvem er man som elev?”* (Interview med Torben, minut 06:35).

Torben oplever ikke en glæde ved, at man skal tegne og bygge modeller, på trods af at han godt kan se mening i det. Dette tolker vi som om, at han sætter sin egen fagfaglige identitetsforståelse før fagets faglige formål, for som det står i fagets formål stk. 1, skal eleverne *“(...) udvikle håndværksmæssige kompetencer til at designe, fremstille og vurdere produkter med æstetisk, funktionel og kommunikativ værdi”* (EMU, 2019, s. 7).

Torben pointerer nedskrivningen i timetallet i forbindelse med fagsammenlægningen og siger, at *“for det første synes jeg, der er sket en decimering af faget (...) Det synes jeg er et problem! (...) Jeg er i den grad modstander af, at faget ikke er delt op,*

fordi jeg føler også, der kommer en feminisering ind over det her fag (red: sløjde), når der hele tiden skal tænkes i bløde materialer” (Interview med Torben, minut 05.45).

Torbens oplevede modstand omkring tegne/designe i H/D kan forstås som en indbygget konflikt i den sammenlagte og nedskrevne undervisningstid (og kompetenceområdernes omfang). Der er færre timer til at skulle inddrage processor af mere teoretisk karakter.

Flere gange fremsætter Torben pointer om en feminiseret tilgang i H/D ved blandt andet indtænkningen af de bløde materialer. Canger beskriver en feminiseret skole bestående af stillesiddende arbejde (Canger, 2018, s. 48). Denne beskrivelse er en modsætning til Torbens ønske om *store og voldsomme ting*. Når Torben beskriver H/D som et feminiseret fag, tillægger han det altså en kønslig betydning.

Til det siger Canger, at *“kønnet tillægges en betydning som der slet ikke er belæg for at give det. Samtidig indebærer denne overeksponering af kønnets betydning en risiko for, at vi overser andre faktorer, som sandsynligvis har mindst lige så stor betydning for, i hvilken grad børnene er i stand til at håndtere krav, og for, hvordan de trives og lærer”* (Canger, 2018, s. 49).

Hvis man i ovenstående citat udskifter *køn* med *fag* og samtidig bytter *børn* ud med *læreren*, så har vi altså et citat, der siger, at hvis man tillægger faget (her H/D) en overeksponeret betydning, så er der en risiko for, at alle de andre betydningsfulde faktorer bliver overset af læreren. Altså at man overser hinandens kompetencer, i de forskellige fagområder.

I pilotundersøgelsen er der en anden faktor, som også nævnes af flere deltagere. Det handler om, at faget mister *noget*, og derved mister eleverne også *noget*. Et citat kommer fra Eva Solo, der siger, at:



Eva Solo Faktisk oplever jeg, at begge fags historiske dimension i høj grad går tabt.



En anden kommenterer, at:



Jesper Papst Jeg er uddannet sløjdlærer. Må indrømme at faget efter min mening blev ødelagt, da det kom til at hedde håndværk og design. Det traditionelle håndværk er gået fløjten, og masser af viden er gået tabt. (...) det er gået tabt i at faget spredes for meget.



Sættes de to ovenstående citater ind i de *fagbevidste* og *fagkonsekvente* perspektiver, belyser de altså en potentiel konsekvens ved den *fagkonsekvente* kategorisering. I fusionen af fagene risikerer man at miste faglig viden og kundskaber inden for eksempelvis de traditionelle håndværks kompetencer. Vender vi tilbage til Tekla Cangers *kønsneutrale* begreb, som *fagkonsekvent* udspringer af, ses også her, hvordan der, ved et kønsneutralt fokus, potentielt mistes identitets- og samfundsmæssig værdi.

Håndværk og design i praksis

Gennem vores empiriindsamling har vi observeret forskellige tilgange til at praktisere H/D. Disse tilgange gennemgås i følgende afsnit.

1 eller 2 fag?

Hvorvidt faget praktiseres opdelt, som sløjd og håndarbejde eller sammensmeltet som H/D, beskrives forskelligt. Da Torben bliver spurgt, om der er nogle, der stadig praktiserer faget som sløjd og håndarbejde, siger han, "*jamen det gør vi hele tiden (red: praktiserer faget som sløjd og håndarbejde)*" (Interview med Torben, minut 08:45). En deltager i pilotundersøgelsen kommenterer, at:



Kirsten Lauritsen Til en jobsamtale har jeg oplevet at blive spurgt om jeg var bedst til de hårde eller bløde materialer, da de allerede havde en der underviste i de hårde materialer. [...]



Begge citater giver os en indikation af, at faget praktiseres opdelt på flere skoler. Lærerne er generelt bevidste om, at denne opdeling praktiseres. Hvorvidt dette

skyldes en indre eller ydre påvirkning, for eksempel en ledelsesgrund, rammevilkår eller beslutning taget af den enkelte lærer, fremgår ikke. Flere lærere fortæller dog i pilotundersøgelsen, at de lokale rammer og kompetencer ikke opleves fyldestgørende for en ikke-opdelt praksis.



Anitta Pedersen Jeg forsøger ofte at lave en blanding af fagene. Dog er det ikke altid en let opgave. [...] Jeg mener dog ikke man bør opdele faget igen. De to fag ligger smukt op til hinanden og det er let at finde på forløb, hvor man kan kombinere fagene. Men at indtænke to lærere på faget med hver deres faglige områder, ville styrke faget væsentligt og dermed skabe et bedre fagligt ståsted for eleverne.



Anittas svar er en blanding i forhold til om faget praktiseres i et eller to fag, men at det opleves som en vanskelig opgave i praksis. Anittas holdning er, at H/D ikke bør føres tilbage til sløjd og håndarbejde (som vi spørger til i pilotundersøgelsen). Dette fordi, de to fagområder *ligger smukt op til hinanden*. Fagområderne (sløjd og håndarbejde) havde tidligere identiske fagformål (UVM, 2009, s. 3) og (UVM, 2009, s. 3), og derfor ser vi også, at sløjd og håndarbejde synes forenelige. Anitta påpeger, at H/D kan understøttes og styrkes med to lærere med hver sit faglige område. Dette ser vi som en erkendelse af, at lærernes både individuelle- og fælles faglige kompetencer kan tilgodese H/D-fagets kompetenceområder.

Udfordringer i praksis

Deltagerne giver os indblik i nogle af de udfordringer, som de oplever i forbindelse med H/D. Eksempler på disse er blandt andet manglende kompetencer (egne eller kollegaers), udfordrende rammer (stor afstand mellem faglokaler), øget tidsforbrug på fagteammøder og manglende ressourcer (både faglige og økonomiske). Da vi som lærere ikke egenhændigt kan påvirke skolens rammer (faglokaler) og økonomi, fokuserer vi i stedet på udvalgte områder, hvor selvet har indflydelse på påvirkningen. Dette indbefatter blandt andet udfordringer i forbindelse med kompetencer, samarbejde og fagidentitetsforståelsen i faget.

Samarbejde

Om samarbejdet i H/D siger Torben, at *“jeg er jo ikke selvstændig mere. Nu har jeg jo ikke bare sløjd som ‘mit fag’. Nu skal jeg være sammen med kollegaerne i 8. for at aftale med dem. Kollegaerne i 7. for at aftale med dem. 6, 5. og 4. (...) Jeg skal simpelthen have møde med så mange mennesker for at koordinere det her”* (Interview med Torben, minut 07:27).

Når Torben ikke oplever selvstændighed i sin H/D-undervisning, skyldes det måske, at han praktiserer *fagbevidst*, men han overtager en undervisningsplan fra en kollega (som er H/D-uddannet), der forsøger at planlægge undervisningen efter en *fagkonsekvent* praksis. Torbens fagteam har altså grundlag for at kompetencedække faget, men der observeres en asymmetri i teamsamarbejdet, hvor Torben ikke bidrager til undervisningsplanlægningen. Her kan der altså ifølge Nielsen og Sieben ikke opfyldes de 5 forudsætninger for et konstruktivt samarbejde (Nielsen & Sieben, 2016, s. 23).

Vi har haft kontakt til Børne- og Undervisningsministeriets læringskonsulent i H/D Anja Piil. Hun fortæller, at hvis skoler henvender sig til hende med henblik på at få hjælp til at løse problemer i faget, så råder hun dem oftest til, at lærerne får skabt et stærkt fagteam. I den forbindelse siger hun, at *“det er altid en god idé at udvikle og samarbejde om årsplan og årshjul”* (Mailkorrespondance Anja). Det er ifølge evalueringsrapporten også teamets samlede kompetencer, der er afgørende, og ikke længere den enkelte lærers kompetencer, så det er betydningsfuldt, at lærerne har et stærkt fagteam, hvor de kan støtte, vejlede og hjælpe hinanden (EVA, 2019, s. 41).

Kompetencer i håndværk og design

For at lærerne kan undervise eleverne med det udgangspunkt, at de skal opfylde fagets formål samt opnå kompetencer inden for de nævnte kompetenceområder, så er lærerne nødt til selv at have en vis erfaring i faget. Gennem vores undersøgelser kan vi se, at det er meget forskelligt, hvilken uddannelse samt hvilke kompetencer de forskellige lærere i H/D besidder.

Dorthe var nummer to lærer på sin arbejdsplads, der fik en efteruddannelse i H/D tilbage i år 2019. Om skolens og kollegaernes kompetencer i faget fortæller hun, at det har været *op af bakke* med uddannede kræfter, og at skolen faktisk har haft svært ved at finde folk, der har kompetencer til at undervise i H/D. Hun fortæller, at skolen har nogle helt specifikke krav og fortæller, at *“det er ikke nok bare at have det som grunduddannelsesfag engang for 25 år siden”* (Interview Dorthe, minut 04:37). På trods af skolens egen målsætning om at finde kompetente undervisere til H/D, fortæller Dorthe dog, at der simpelthen ikke har været nok mandskab til at løfte opgaven i H/D, og derfor har skoleledelsen *“været nødt til at se lidt stort på det”* (Interview Dorthe, minut 05:03). I den forbindelse siger hun også, at *“ja altså, der var en sløjdlærer og resten har ikke rigtig nogen uddannelse - hverken sløjd eller håndarbejde. Der kan måske være nogle, der har en tømrer baggrund, som så kan varetage noget sløjd”* (Interview Dorthe, minut 03:46). Dorthes beretning, om hvor få lærere der reelt er uddannet i H/D, er også en af de kerneproblematikker, vi er stødt på i vores pilotundersøgelse. En deltager i pilotundersøgelsen kommenterer således:



Hans Poulsen På min skole er vi 12 lærere der underviser i HDS, men kun 2 er uddannet (1 sløjdlærer og 1 håndarbejds lærer) [...]



På Torbens skole er det anderledes. Der har ledelsen prioriteret at få efteruddannet lærerne, og han fortæller, at han *“(...) tror at alle er uddannet i H/D. Vi har én, der ikke er. Han er til gengæld skide dygtig!”* (Interview Torben, minut 8.25).

Når man efteruddanner lærere i H/D vil formålet være, at man giver dem en række værktøjer til at udvide deres kompetenceområder. Ifølge Torben har det dog ikke haft nogen betydning for hans måde at agere i faget, og ifølge ham handler det, om at han ikke har interessen for de bløde materialer. Hans kerneidentitet synes, altså med et omdrejningspunkt i *sløjdlærer-rollen*, at være fastlåst og svær at ændre på. Ser vi på Torbens identitet gennem Illeris' model om identitetsudvikling (Illeris, 2015, s. 110), kan efteruddannelsen, Torben har taget, ikke betragtes som en *skelsættende hændelse*, der kunne påvirke Torbens kerneidentitet, som iboende i kernen. Personlighedslaget ville potentielt kunne ændres, hvis Torben havde en intention (og

et ønske) om at blive opfattet som H/D lærer. Med indblik i Torbens manglende motivation om arbejdet med de bløde materialer, siger han, at "(...) *det gider jeg faktisk ikke. Skulle man forestille sig mig sidde og sy? No way, det lærer jeg aldrig*" (Interview Torben, minut 10.00). Torbens selvopfattelse (og ønske om hvordan denne opfattes) kan hindre en indre kompetenceudvikling og ændring i fagpraksis.

I evalueringsrapporten '*Evaluering af folkeskolens nye fag madkundskab og håndværk og design*' fra år 2019 beskrives det, hvordan H/D har ændret forholdet mellem lærernes individuelle kompetencer og lærerteamets samlede kompetencer. Skolelederne ved godt, at sløjd og håndarbejde blev varetaget af lærere med hver sin faglighed, og at man i H/D er nødt til at se på, hvorvidt et lærerteam kan løfte den opgave, det er at undervise i både de hårde- og bløde materialer (EVA, 2019, s. 41). Skolelederne har i evalueringen af H/D fortalt om deres overvejelser, når de skal vurdere, hvorvidt en lærer har de rette kvalifikationer til at undervise i H/D (EVA, 2019, s. 42):

Når skolelederne vurderer, om en lærer er egnet til at undervise i håndværk og design, ser de på:

- Har lærerteamet som helhed de nødvendige kvalifikationer, og kan de tilsammen tage ansvar for udvikling af faget?
- Hvad er lærerens faglige og didaktiske kompetencer?
- Hvad er lærerens erfaringer med at undervise det pågældende klassetrin, og har læreren allerede en relation til eleverne i klassen?

Ifølge evalueringsrapporten skal lærerteamet favne en vis faglig bredde, men der er ikke en klar forventning fra skoleledernes side om, at den enkelte lærer mestrer alle teknikker og materialer. For at kunne leve op til kravet om at dække alle kompetencer i faget, sættes lærerne sammen i teams, så de tilsammen rummer og dækker de nødvendige kompetencer (EVA, 2019, s. 42). En deltager i vores pilotundersøgelse (som også er citeret for samme citat tidligere i analysen) deler

følgende oplevelse, hvor hun til en jobsamtale oplever at et særligt kompetenceområde (her de bløde materialer) efterlyses af skoleledelsen:



Kirsten Lauritsen Til en jobsamtale har jeg oplevet at blive spurgt om jeg var var bedst til de hårde eller bløde materialer, da de allerede havde en der underviste i de hårde materialer. [...]



I samme tråd kommenteres der på, at det nok er mere almindeligt i H/D (at blive spurgt således), men at i eksempelvis matematik ville det være et meget kontroversielt spørgsmål til en jobsamtale at sikre sig inddækningen af for eksempel geometri. I matematik er der en forventning om, at faglæreren dækker alle kompetenceområder i faget. Det samme gør sig ikke automatisk gældende for H/D, da H/D er en fusion af de to tidligere faggrupper sløjd og håndarbejde. I H/D er der som tidligere nævnt ikke en ledelsesmæssig forventning til, at den enkelte lærer har fuld faglig kompetencedækning. Dette gør sig gældende, uagtet om der er tale om en sløjd-, håndarbejds- eller H/D uddannet. Altså kan Kirstens oplevelse være et udtryk for en ledelse, som tager kompetencedækningen og fagteamets bestyknings alvorligt. Det kan dog også være et udtryk for, at der på skolen er en fastlåst struktur med en eventuel opdeling af fagområderne.

Ses Kirstens oplevelse i begreberne *fagbevidst* og *fagkonsekvent*, virker det som om, at skolen i dette tilfælde praktiserer en *fagbevidst* kultur i H/D, hvor fagområderne praktiseres afgrænset og opdelt. Vi forestiller os, at det kan være vanskeligt at komme som nyuddannet H/D lærer og blive placeret og afgrænset i det ene fagområde. Dette især hvis ens fagfaglige identitet opleves med kompetencer inden for begge fagområder. Der kan derfor opstå en indre modstand, hvis læreren bliver pålagt kun at varetage den ene del af fagområdet. Som en konsekvens heraf risikeres det, at H/D-læreren er med til at videreføre og fastholde de gamle fagperspektiver.

Dorthe fortæller, at flere på hendes skole har skrevet sig på fagfordelingen og nu skal have H/D, selvom de ikke er uddannet i faget. Hun fortæller, at deres

engagement i faget er forskelligt og siger, at *“det er ikke dem alle sammen, der går hjem og nørder det. Vi har en, som ikke har linjefaget, men hvis vi skal væve, så går hun hjem og øver sig på at væve* (Interview Dorthe, minut 21:45). Selvom Dorthe gerne vil hjælpe både nye og gamle kollegaer i faget, så nævner hun flere gange i løbet af interviewet, at *“ja, så får jeg ekstra arbejde”, “det betyder ekstra arbejde for mig”* (Interview Dorthe, minut 21:12 og minut 21:28). Hun fortæller, at hvis man har en kollega, der er ny i faget, så kommer det til at fungere lidt som om, at en er hest, og en er fæl. Her giver hun udtryk for, at fællets selvsikkerhed spiller en stor rolle i forhold til, hvornår fællet også varetager undervisningen, så de to (red: den *rutinerede* og den *urutinerede*) har lige meget ansvar for at planlægge og gennemføre undervisningen.

I evalueringsrapporten er der foretaget en række interviews med lærere, der peger på, at de lærerteams, der er sammensat på baggrund af deres kompetencer, kan skabe udfordringer. Lærerne bliver afhængige af hinanden pga. deres forskellige kompetencer, hvilket kan gøre gennemførelsen af undervisningen sårbar, hvis der mangler en kollega (EVA, 2019, s. 43). Dette kunne også skabe potentielle udfordringer på Dorthes skole, hvis hun en dag var fraværende, og *fællet* derfor måtte varetage undervisningen alene.

Fagidentitet - kønsroller

Vi har erfaret, at der hersker en tendens til favorisering af fagområder blandt lærere i H/D. Ligeledes observerer vi, at nogle lærere ikke behersker begge fagområder jævnbyrdigt. Favoriseringen, eller den manglende beherskning, kan ifølge Dorthe skyldes flere ting, men hun nævner blandt andet, at der er nogle kønsroller i faget, som er meget traditionelle. Hver lærer har en fagidentitet, og for nogle ligger der en stor stolthed i at være for eksempel *sløjd læreren* og have den status inden for faget. Dette kan have en sammenhæng til Illeris' identitetsudvikling, hvor sløjd- og håndarbejds lærerens kerneidentitet er udviklet over mange år og timer - potentielt et helt arbejdsliv, modsat den nyere H/D-lærer-identitet, som endnu ikke har implementeret sig. Hos de lærere, med en sløjd- eller håndarbejds lærer kerneidentitet, ser vi en tendens til at de arbejder fagbevidst i H/D.

Da vi læser følgende kommentarer fra to deltagere i pilotundersøgelsen, får vi en fornemmelse af hvad Dorthe mener:



Lise Aagaard Jeg startede på læreruddannelsen netop som faget blev fusioneret. Jeg havde drømt om at blive håndarbejds lærer, men droppede faget, fordi det ikke gav mening for mig. [...]



Sofie Larsen [...] Samtidig tænker jeg også at det er et fag som i flere år har hedder f.eks. sløjd, så der ligger noget identitet hos læreren at de f.eks er sløjdlærer og alt hvad der følger med det. [...]



I vores interview præsenterer vi Dorthe for en stof-dame og en træmand, hvortil hun udbryder, at *“jeg er stof-damen! Jeg er helt sikkert stof-damen”* (Interview Dorthe, minut 18:44) og fortsætter, *“altså jeg kalder det træmand og stof-dame (red. lærerrollerne), fordi ofte er det en mand, der står i den hårde afdeling, og en dame der står inde i den bløde afdeling. Det er det også hos os stadigvæk”* (Interview Dorthe, minut 18:47). Eksemplet her peger på en *fagbevidst* praktiseren i faget. Kategoriseringen udspringer ikke af den kønslige opdeling, men derimod den fagopdelte praksis. Dorthe anser det ikke som værende problematisk, men betegner det mere som et vilkår. Et vilkår de faktisk er på vej væk fra, da flere af deres kvindelige lærere har fået/får maskine-sikkerhedskurset som efteruddannelse i løbet af det kommende år. De kvindelige H/D lærere er, ifølge Dorthe, glade for tildelingen af sikkerhedskurset, da det ikke blot betragtes som værende af sikkerhedsmæssig foranstaltning, men også af kompetencegivende karakter, da der er transfer-viden mellem maskinarbejdet (her maskinværkstedet, som eleverne ikke må benytte) og de mere traditionelle værktøjer og redskaber (som eleverne må benytte). Hvis (eller når) det lykkes lærerne at opnå kompetencer inden for det andet kompetenceområde, og hvis dette også praktiseres på skolen, ændres den *fagbevidste* praksis til den *fagkonsekvente* praksis, hvor lærerne kan begå sig (ligeværdigt) i henholdsvis de bløde og hårde materialer (værksteder). Dette altså hvis lærerne lader det påvirke personlighedslaget og potentielt senere skaber en ændring i kerneidentiteten.

Diskussion

Med afsæt i ovenstående analyse, vil vi diskutere, hvorvidt fagets formål efterleves i fagets praksis samt diskutere faglærernes mulighed for at bistå fagets dannelse og udvikling.

I arbejdet med og omkring fagets formål, tolker vi en progression i formålsparagrafferne omhandlende stk. 1: hvad eleverne skal lære, stk. 2: hvordan eleverne skal lære det og stk. 3: hvorfor eleverne skal lære det (UVM, 2019, s. 3).

Kan lærerne, som praktiserer H/D undervisningen i et *fagbevidst* perspektiv, indfri fagets formål? Det kan opleves som en ikke-praktiseren af H/D faget og dermed fremstå i en negativ betoning om, at fagets formål ikke efterleves. Vi var selv af denne opfattelse inden udarbejdelsen af begreberne *fagbevidst* og *fagkonsekvent*. Vores manglende fagdidaktiske- og analysesprog var altså en hindring for at se og forstå, hvordan en erfaret *fagbevidst* praksis egentlig godt kunne efterleve fagets formål. De lærere, som for eksempel identificerede deres fagidentitet som sløjdlærere og praktiserede undervisningen herefter, opfyldte alligevel H/D fagets formål, da stk. 1, 2 og 3 blev efterlevet. Dette dog ikke med én selvstændig faglærer, men med udgangspunkt i et fagteams samlede kompetencer og undervisning.

I vores empiri har vi ikke set nogle eksempler på, at der praktiseres en *fagkonsekvent* undervisning. Dette havde vi en forventning om at observere, men da vores undersøgelse er af begrænset omfang, kan vi dog ikke konkludere, at det ikke finder sted. Den *fagkonsekvente* lærer må på den ene side forventes at kunne efterleve fagets formål, men på den anden side er vi dog samtidig bevidste om, at det brede kompetencefelt indebærer en forventelig lav grad af specialisering (dybde) og derved risikerer at overse og ikke videregive betydningsfulde håndværks- og design mæssige færdigheder og kompetencer.

Hvis vi skal være tro mod begreberne *fagbevidst* og *fagkonsekvent*, bør vi have i mente, at Canger fremsætter en pointe om, at det er hensigtsmæssigt *“at arbejde hen imod en kønsbevidst pædagogik, hvor lærerne er i stand til at få øje på de*

kønstereotypiske praksisser, de kommer til at benytte sig af, fremfor at stræbe efter en kønsneutral pædagogik” (Canger, 2018, s. 20).

Bliver kønspædagogikken neutral, risikerer vi ikke at opdage samtidens dominerende kønsopfattelser og disses indvirkninger. Hvis fagdidaktikken bliver *fagkonsekvent*, risikerer vi at overse de fagbevidstes potentialer og kompetencer, som har indvirkning på faget.

HVIS begreberne, *fagbevidst* og *fagkonsekvent*, af Tekla Cangers kønspædagogik holder, gives der altså en åbning for, at vi som faglærere i H/D, ved hjælp af et nyt fagdidaktisk perspektiv, kan understøtte og videreudvikle på fagets fagidentitet, hvor der både er plads til faglærere med en kerneidentitet forankret i udvalgte fagområder (for eksempel sløjd og håndarbejde) og til faglærere, der har en bredere forståelse for hele fagets fagområde (håndværk og design).

I retroperspektiv har vi selv som lærerstuderende positioneret os som kritikere af faget. Dette ikke i mangel af passion og motivation for faget, men i mangel på indsigt og underliggende forståelser for fagets og dets praksis. Dette fremtræder særligt under vores pilotundersøgelse, hvor vi potentielt i vores facebookopslag risikerer at videregive eller projicere en negativ fagforståelse om H/D.

Selvom H/D har været på skoleskemaet i flere år, er der på den ene side (stadig) mulighed for, at lærere kan have indflydelse på fagets udfoldelse. Dette for eksempel i den lærerfaglige nysgerrighed og positive omtale af H/D, ved at bringe inputs i den faglige forening, deltagelse på konferencer/debatter eller som vores eksempel i dette bachelorprojekt - ved at bringe et bud til udviklingen af fagets didaktiske blik og perspektiv med begreberne *fagbevidst* og *fagkonsekvent*.

På den anden side kan det føles overvældende som (ny)uddannet lærer at skulle finde sin lærerfaglige identitet i lærergerningen og samtidig forsøge at balancere mellem at skabe og opretholde et fag, som stadig er i implementeringsfasen.

Konklusion

I problemformuleringen spørger vi, hvorvidt og hvordan H/D i praksis lever op til eget fagformål, samt hvilken indvirkning de tidligere fag (sløjd og håndarbejde) har på fagets praksis. Desuden undersøger vi, hvordan man som (ny)uddannet H/D-lærer kan balancere mellem at skabe og opretholde faget H/D i overensstemmelse med fagets formål og samtidig indgå i et konstruktivt samarbejde med kollegaer, der potentielt praktiserer faget anderledes.

Gennem vores analysearbejde om læreres praksis i og omkring H/D har vi erkendt, at fagets formål kan opfyldes på flere måder. Vi ser ikke et krav til, at der skal praktiseres efter en *fagkonsekvent* praksisorientering, førend dette kan opfyldes. Hvis lærerne formår at indgå i et konstruktivt og ligeværdigt samarbejde, kan fagets formål også opnås ved den *fagbevidste* orientering. Opfyldelsen af fagets formål sker dog ikke automatisk. Det kræver faglige kompetencer og selvindsigt i egne muligheder og begrænsninger.

Dele af de tidligere fags fagidentiteter og didaktikker overføres i et vist omfang til lærernes forventninger og praksis omhandlende H/D. Undervisning, hvor disse værdier synes tydelige, kan isoleret set forekomme som undervisning i henholdsvis sløjd eller håndarbejde. Dette ses dog ikke som en modsætning til faget H/D, hvor håndværks- og designmæssige kompetencer samt materialitetsforståelser netop hentes og bringes ind i undervisningen. At undervisningen foregår i de gamle sløjd- og håndarbejdslokaler og potentiel praktiseres som opdelt sløjd- og håndarbejdsundervisning anno 2009 (hvor design allerede er inkorporeret i fagenes formål), vurderer vi ikke er en forhindring for at opfylde fagformålet for H/D.

For at kunne balancere i faget, må vi forstå og acceptere, at der ikke er et krav eller en egentlig forventning om en fuldstændig mestring af hele fagområdet i H/D. Dette understreges i EVA-rapporten med følgende citat, *“faget har fået en ny bredde, som betyder, at lærerteamet skal kunne favne en faglige bredde, uden at der er en forventning fra lederen om, at den enkelte lærer kan arbejde med alle teknikker og materialer”* (EVA, 2019, s. 42). For bedst muligt at kunne praktisere og opretholde

H/D undervisningen, er det efter vores mening vigtigt, at man kender sine egne lærer- og fagfaglige kompetencer og begrænsninger. Når man indgår i et konstruktivt og udviklende praksisfællesskab, skal man være positiv og nysgerrig på sine kollegaers idéer, kompetencer og begrænsninger.

Når man samarbejder, er det en afgørende faktor at anerkende hinandens kompetencer og fagligheder og samtidig bidrage til det fælles samarbejde. Det er accepteret, at man bidrager forskelligt til samarbejdet, og også at undervisningen i H/D bygger på forskellige didaktikker, hentet fra blandt andet de gamle fags (sløjd og håndarbejde) fagtraditioner og fagidentiteter.

Så konklusionen er, ja, du kan godt opfylde fagets formål. Og nej, du behøver ikke kunne betjene symaskinen for det.

Handleperspektiv

Arbejdet i vores bachelorprojekt har givet inspiration til følgende overskrifter, som kunne være interessante i et videre undersøgelsesarbejde:

- **At finde sig til rette i faget**

Hvordan kan jeg finde mig til rette i faget?

- **Kønsroller i værkstedet**

Ændres der på kønsrollerne, hvis kvinderne får maskinsikkerhedskursus, og hvad får mændene ind bag symaskinerne?

- **Læreruddannelsens praksis**

Er der belæg for at ændre læreruddannelsens praksis fra et *fagbevidst* perspektiv til et *fagkonsekvent* perspektiv?

- **Rammerne i grundskolen**

Hvilken indvirkning har de fysiske rammer på undervisningen i H/D?

Litteraturliste

Bøger

- Bjørndal, C. R. P. (2014). *Det vurderende øje*. Århus: Forlaget Klim
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2020). *Kvalitative metoder*.
Bosnien-Hercegovina: Hans Reitzels Forlag
- Canger, T. (2018). *Kønsbevidst Pædagogik*. Aarhus Universitetsforlag.
- Canger, T. & Kaas, L. A. (2016). *Praktikbogen*. Letland: Hans Reitzels Forlag
- Hansen, S. L. & Schneider, H. (2014). *Elevens læring og udvikling*.
København: Gyldendal
- Illeris, K. (2015). *Transformativ læring og identitet*. Samfundslitteratur
- Illum, B. (2020). *Fagdidaktik i håndværk og design*. Frederiksberg: Frydenlund
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Interview - det kvalitative
forskningsinterview som håndværk*. Letland: Hans Reitzels Forlag
- Laursen, P. F. (2004). *Den autentiske lærer*. København: Nordisk Forlag
- Lund, J. H. (2016). *Tværfprofessionelt samarbejde - om udsatte børn og unge*.
Turbine Akademisk.
- Mottelson, M. & Muschinsky, L. J. (2020). *Undersøgelser: Videnskabsteori og
metode i pædagogiske studier*. Bosnien-Hercegovina: Hans Reitzels Forlag
- Nielsen, O. D. & Sieben, M. L. H. (2016). *20 skridt til bedre lærersamarbejde*.
Danmark: Dansk Psykologisk Forlag A/S
- Schneider, H. & Pedersen, S. (2016). *Håndværk og Design - en fagdidaktik*.
Letland: Hans Reitzels Forlag
- Slomann, E. (1886). *Sløjden i skolen, vor ungdom*.
- Svanberg, R. & Wille, H. P. (2016). *Må ikke slettes. Læring - på vej mod den
professionelle lærer*. Aarhus: Gyldendal Norsk Forlag

Digitale kilder

- Aisinger, P. (2019). *Folkeskolen.dk*. Lokaliseret d. 12/4-22 på følgende link:
<https://www.folkeskolen.dk/afgangsprover-hogd-handvaerk-og-design/her-er-s-tatus-pa-aendringerne-i-handvaerk-og-design/1359830>
- Aisinger, P. & Thejsen, T. (2011). *Folkeskolen.dk*. Lokaliseret d. 25/4-2022 på følgende link:
https://www.folkeskolen.dk/files/archive/_/1/9/Skaarup%20Ekstra%20sl%C3%B8jd%20h%C3%A5ndarbejde%20materiel%20d%20TT%2026-08-11.pdf
- Andersen, L. M. F. (2020). *Fra sløjd og håndarbejde til håndværk og design*. Lokaliseret d. 20/5-22 på følgende link:
https://ebooks.au.dk/aul/catalog/view/382/256/1322-2?fbclid=IwAR2dbRIAPGODfBH2iq9no4pg5ZTKh2TIVfUiXI6YJfFSSKj4k_wu_Ew2pVM
- Christensen, O. (2019). *Hvad er faglighed i skolen?* Lokaliseret d. 18/5-22 på følgende link:
<https://blog.folkeskolen.dk/blog-om-dannelse-med-mere-paedagogik/hvad-er-faglighed-i-skolen/279465>
- EMU (2019). *Håndværk og design - faghæfte 2019*. Lokaliseret d. 12/4-22 på følgende link:
https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/GSK_Faghæfte_Håndværk%20og%20design_2020.pdf
- EMU (2019). *Håndværk og design (valgfag) - faghæfte 2019*. Lokaliseret d. 12/4-22 på følgende link:
https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/GSK_Faghæfte_Håndværk%20og%20design_Valgfag.pdf
- EVA (2019). *Evaluering af folkeskolens nye fag madkundskab og håndværk og design*. Lokaliseret d. 13/5-22 på følgende link:
<https://www.eva.dk/grundskole/evaluering-folkeskolens-nye-fag-madkundskab-haandvaerk-design>
- Folkeskolen (u.d). *Folkeskolen.dk*. Lokaliseret d. 30/1-22 på følgende link:
<https://www.folkeskolen.dk/emneord/fag/haandvaerk-og-design/>
- Gyldendal (u.d). *Per Fibæk Laursen*. Lokaliseret d. 15/5-22 på følgende link:
<https://www.gyldendal.dk/forfattere/per-fibak-laursen-f12518>
- Ordnet.dk (u.d.). *Faglighed*. Lokaliseret d. 18/5-22 på følgende link:

<https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=faglighed&tab=for>

- Uddannelseshistorie. (2020). *Håndarbejde - et pigefag i drengeskolen*. Lokaliseret d. 27/4-22 på følgende link:
<https://uddannelseshistorie.dk/wp-content/uploads/2020/08/a-1987-minna-kragelund.pdf>
- Undervisningsministeriet. (2009). *Uvm.dk*. Lokaliseret d. 25/4-22 på følgende link:
https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/publikationer/folkeskolen/faghaefter/091009_slojd_10.pdf
- Undervisningsministeriet. (2009). *Uvm.dk*. Lokaliseret d. 25/4-22 på følgende link:
https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/publikationer/folkeskolen/faghaefter/091009_haandarb_09.pdf
- Undervisningsministeriet. (u.d). *Uvm.dk*. Lokaliseret d. 16/5-22 på følgende link:
<https://www.uvm.dk/folkeskolen/laeringskonsulenterne>



Bilag

Bilagsoversigt

Bilag 1: Interviewguides til interviews

Bilag 2: Opsummering af fagformål

Bilag 3: Observation og log

Bilag 4: Pilotundersøgelse

Bilag 5: Link til Interviews

Bilag 6: Uddrag af mailkorrespondance

Bilag 1

Interviewguides til alle interviews

Forskningsspørgsmål		Interviewspørgsmål	
Fagfaglige spørgsmål			
Hvem er du i lærerprofessionen?	Hvor længe har du været uddannet? Hvor længe har du arbejdet som lærer? Hvilke fag har du læst på seminarieret? Hvilke fag underviser du i? Og hvor længe har du undervist i fagene?		
Hvordan var overgangen fra sløjd og håndarbejde til H/D?	Oplevede du selv overgangen fra sløjd/håndarbejde til H/D? Hvordan oplevede du det? Følte du dig velinformeret om det nye fag H/D? Blev du og dine kollegaer tilbudt nogle kurser, efteruddannelser eller lignende ifm. det nye fag H/D? Hvis ja, hvordan har du haft glæde af det? Har du nogle kollegaer der stadig praktiserer faget som var det sløjd og håndarbejde? Hvis ja, har de kollegaer så også taget imod efteruddannelse, kurser eller lignende?		
Hvilken fagfaglig identitet (karikeret), passer bedst til din lærerprofil?	Hvilken af disse 'dukker' (træmand, kludedukke), passer (bedst) til din H/D-lærerfaglige identitet?  Har din fagidentitet ændret sig efter du er blevet efteruddannet? Hvordan?		
Er det nemt at få fagene til at smelte sammen?	Synes du progressionen i Fælles Mål er god?		

	<p>Ja/nej, hvorfor?</p> <p>Hvordan synes du kravene til eleverne er? Tilpas, for ambitiøse?</p> <p>Synes du fusionen af fagene var god/nødvendig? Eller skulle sløjd og håndarbejde have været opretholdt?</p> <p>Hvordan tror du faget praktiseres (smelter sammen) på andre skoler?</p>
Hvordan er din/jeres undervisning i H/D?	<p>Kører du primært forløb i det enkelte værksted, eller krydser de over (hvor det er relevant)?</p> <p>Hvilke elementer er svære?</p> <p>Er det svært at tilrettelægge undervisning med Fælles Mål i tankerne? Bruger du Fælles Mål når du planlægger? Hvor meget fylder det?</p> <p>Oplever du at nogle af fagets kompetenceområder (håndværk forarbejdning, håndværk materialer og design) fylder mere, er lettere at inkorporere i undervisningen eller lignende?</p>
Hvordan påvirker faglokalet undervisningen?	<p>Hvordan påvirkes faget (din undervisning), af at lokalet er sammensmeltet?</p> <p>Har du undervist uden denne sammensmeltning? Hvad gjorde det ved undervisningen?</p> <p>Har du en fornemmelse af om det er forskelligt hvilke kompetenceområder der får mest opmærksomhed alt efter hvilket værksted undervisningen foregår i?</p>
PL-faglige spørgsmål	
Hvordan samarbejder I (hvis) om H/D?	<p>Er I flere lærere på de samme klasser, opdelt, sammen (hvordan fungerer det)?</p> <p>Planlægger I undervisningen sammen, selvom produkterne der arbejdes med i de to værksteder måske ikke hænger sammen?</p> <p>Oplever du der er nogle udfordringer med kollegaer der førhen var sløjd- eller håndarbejds lærere?</p> <p>Hvordan er stemningen blandt dig og dine kollegaer i faget hvis I er uenige om hvordan det skal praktiseres?</p> <p>Hvordan afgøres en uoverensstemmelse/kompromis? (ved anciennitet, argumentation..?)</p>

<p>Hvilke erfaringer, vil du gerne videregive til andre/nye H/D-lærere?</p>	<p>Hvilke erfaringer, kunne have gjort undervisningen lettere for dig, som 'nyuddannet'?</p> <p>Hvis du selv var nyuddannet i dag, hvordan ville du så ønske at kollegaer tog imod dig i et fag som H/D?</p> <p>Er der noget der er svært ved planlægningen, struktureringen eller gennemførelsen af H/D, som du synes nyuddannede lærere skal være forberedte på?</p> <p>Har du et godt råd til hvordan man kan gribe det an, hvis man som nyuddannet møder kollegaer der ikke praktiserer faget som H/D, men som sløjd og håndarbejde? Hvem går man til? Hvad siger man?</p>
<p>Efteruddannelse...</p>	<p>Hvordan var dine kollegaers reaktion, på at du blev efteruddannet til H/D?</p> <p>Har din efteruddannelse påvirket dine kompetencer som brobygger mellem kollegaerne?</p> <p>Levede efteruddannelsen op til dine forventninger? Føler du at du har fået en ny fagidentitet? Har efteruddannelsen klædt dig bedre på (nok på)?</p>

Interviewer: Rasmus og Sarah	Deltager: Felix	Dato: 12 maj 2022	Sted: Telefonisk
Forskningsspørgsmål		Interviewspørgsmål	
Lærerfaglig profil	Hvordan vil du beskrive din lærerfaglige profil?		
Samarbejdet mellem kollegaer	<p>Hvordan foregår samarbejdet mellem dine kollegaer og dig?</p> <p>Er der et hierarki på arbejdspladsen inden for H/D området?</p>		
Håndværksmæssige kompetencer	<p>Hvordan oplevede du at dine håndværksmæssige kompetencer stemte overens med forventningerne til dig i folkeskolen?</p> <p>Føler du dig lige godt klædt på til at undervise i de bløde og hårde materialer? Og hvorfor?</p> <p>Hvilken af disse 'dukker' (træmand, kludedukke), passer (bedst) til din H/D-lærerfaglige identitet?</p> <div style="display: flex; justify-content: center; gap: 20px;">   </div>		
At være nyuddannet	<p>Hvilke udfordringer har du oplevet i din tid som H/D lærer? Og hvordan er de blevet håndteret?</p> <p>Hvad har du manglet ift. uddannelse/efteruddannelse?</p> <p>Er der harmoni ift. dine forberedelsestimer, og det antal timer du reelt bruger på at forberede?</p> <p>Oplever du at du støtter dig mere op af Fælles Mål, faghæftet og lignende end dine kollegaer?</p>		
Ønsker og gode råd	<p>Hvis du skulle give ét råd til en nyuddannet lærer i H/D, hvad skulle det så være?</p> <p>Hvis du skulle give ét råd til en af dine nuværende kollegaer, hvad skulle det så være?</p>		

Bilag 2

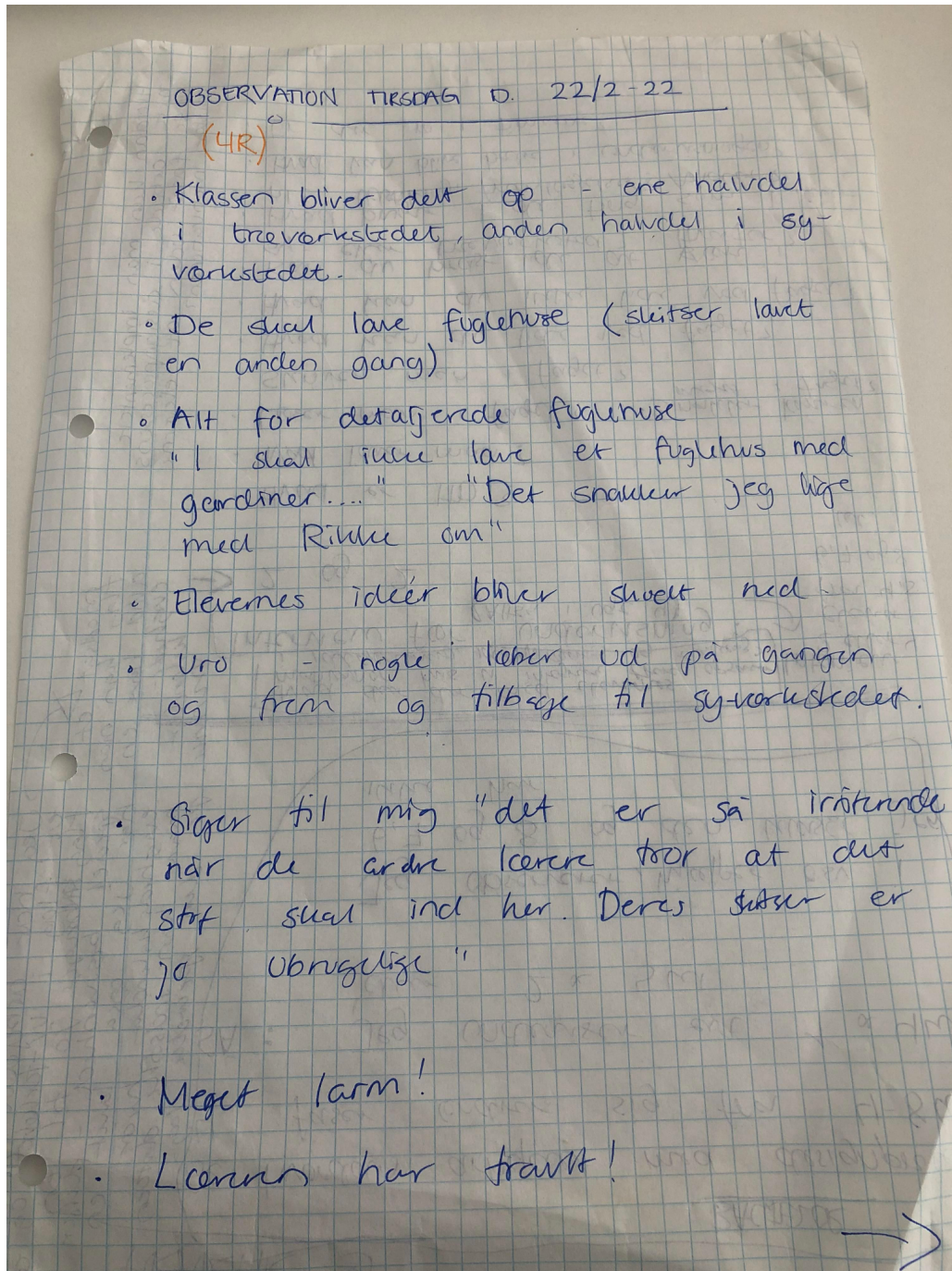
Opsummering af fagformål for sløjd og håndarbejde år 2009 og H/D år 2009.

Sløjd 2009	Håndarbejde 2009	Håndværk og design 2019
<p>Stk. 1 Formålet med undervisningen i sløjd er, at eleverne tilegner sig kundskaber og færdigheder, der knytter sig til skabende og håndværksmæssig fremstilling. Eleverne skal endvidere blive i stand til at forstå samspillet mellem ide, planlægning og udførelse samt udvikle færdighed i at fremstille produkter med æstetisk, funktionel og kommunikativ værdi og derigennem opnå erfaring med ideudvikling og arbejdsprocesser.</p> <p>Stk. 2. Gennem udfordringer i designprocesser får eleverne mulighed for at opleve arbejdsglæde, fællesskab og personligt engagement. Derved udvikler eleverne tillid til egne muligheder for at kunne tage stilling og handle samt erkende værdien ved æstetisk praktisk arbejde.</p> <p>Stk. 3. Gennem det skabende håndværksmæssige arbejde gøres eleverne fortrolige med historisk og nutidig materiel kultur samt områder som arbejdsmiljø, miljø- og ressourcebevidsthed. Eleverne udvikler endvidere</p>	<p>Stk. 1 Formålet med undervisningen i håndarbejde er, at eleverne tilegner sig kundskaber og færdigheder, der knytter sig til skabende og håndværksmæssig fremstilling. Eleverne skal endvidere blive i stand til at forstå samspillet mellem ide, planlægning og udførelse samt udvikle færdighed i at fremstille produkter med æstetisk, funktionel og kommunikativ værdi og derigennem opnå erfaring med idéudvikling og arbejdsprocesser.</p> <p>Stk. 2. Gennem udfordringer i designprocesser får eleverne mulighed for at opleve arbejdsglæde, fællesskab og personligt engagement. Derved udvikler eleverne tillid til egne muligheder for at kunne tage stilling og handle samt erkende værdien ved æstetisk praktisk arbejde.</p> <p>Stk. 3. Gennem det skabende håndværksmæssige arbejde gøres eleverne fortrolige med historisk og nutidig materiel kultur, samt områder som arbejdsmiljø, miljø- og ressourcebevidsthed. Eleverne udvikler endvidere</p>	<p>Stk. 1 Eleverne skal i faget håndværk og design gennem praktiske og sansemæssige erfaringer udvikle håndværksmæssige kompetencer til at designe, fremstille og vurdere produkter med æstetisk, funktionel og kommunikativ værdi. Eleverne skal tilegne sig viden og færdigheder om håndværk, forarbejdning, materialer og designprocesser gennem praktisk arbejde i værksteder med forskellige håndværk, primært i tekstil, træ og metal. Faget skal styrke elevernes innovative og entreprenante kompetencer.</p> <p>Stk. 2 Eleverne skal i arbejdet med håndværk og design lære at forstå samspillet mellem idé, tanke og handling frem til et færdigt produkt. Gennem praktiske håndværks- og designprocesser skal eleverne lære at arbejde undersøgende, problemløsende og evaluerende, så en kreativ, innovativ og entreprenant tilgang fremmes. Eleverne skal såvel individuelt som i samarbejde gennem stillingtagen og handling opnå tillid til egne muligheder og opleve glæde ved at arbejde med hænderne.</p> <p>Skt. 3 Eleverne skal gennem håndværk og design opnå</p>

<p>kompetencer i samarbejde, medbestemmelse og medansvar. Refleksion og dialog er bærende elementer i undervisningen.</p> <p>(Undervisningsministeriet, 2009).</p>	<p>kompetencer i samarbejde, medbestemmelse og medansvar. Refleksion og dialog er bærende elementer i undervisningen.</p> <p>(Undervisningsministeriet, 2009).</p>	<p>forståelse for materiel kultur i elevernes hverdag og i forskellige kulturer og tidsperioder. Eleverne skal tilegne sig forståelse for ressourcer, miljø og bæredygtig udvikling i relation til håndtering af materialer.</p> <p>(EMU, 2019).</p>
--	--	--

Bilag 3

Notater fra den ustrukturerede log



Bilag 4

Pilotundersøgelsen fra Facebook

Håndværk & design er et fag, hvor det håndværksmæssige og designdelen KAN gå hånd i hånd og måske helt smelte sammen. MEN der skal bare så meget til. Først og fremmest kræver det, at eleverne har en række praktiske færdigheder, som de kan bruge. Der er bare næsten ingen børn i dag, der er i nærheden af at have disse færdigheder, som for 15-20 år siden var "almindelig" børnelærdom. Når det at binde en knude er svært, eller at vide hvad en løkke på snoren er raketvidenskab, så er der langt i mål. Ligeledes kan det være svært at slå et søm i, bruge en sav eller for den sags skyld bare en saks. MEN når de praktiske færdigheder sidder i skabet, og man gennem få enkle forløb får gjort eleverne nysgerrige på designprocessen, så kan det være fantastisk. Så fokus på hænderne og det håndværksmæssige først (klog med hænderne), så kan det måske blive godt på slut mellemtrin/udskoling.

Synes godt om Svar 13 u. 27

...ros vil du dele hvilke enkle forløb du har haft succes med at gennemføre hvor eleverne har været nysgerrige på designprocessen? Og hvilket klassetrin?

Synes godt om Svar 12 u.

...omsen Når det er lykkedes eleverne at få de praktiske færdigheder, bliver færdighederne så "krydset", eller foregår forløbene mest i de samme (opdelte) værksteder?

Synes godt om Svar 12 u.

Faktisk oplever jeg, at begge fags historiske dimension i høj grad går tabt.

Synes godt om Svar 13 u. 5

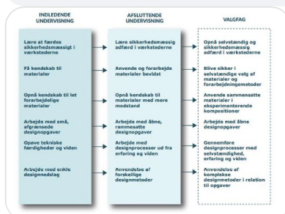
Jeg er håndarbejds lærer og underviser pt. i HD. Jeg har ikke den store erfaring med designdelen, men oplever, bl.a. gennem kurser og litteratur, at håndværket fylder alt for lidt og drukner i design, entreprenørskab, limpistoler og moodboards med ideer som elevernes håndværks erfaringer slet ikke rækker til. Skulle jeg bestemme fagets indhold skulle eleverne lære håndværket (design fylde meget lidt) i de første år med faget. I 6.kl. skulle mere design implementeres. Og endnu mere på valgholdet. Det valghold jeg har nu mangler SÅ meget håndværk....men de har jo også været hårdt ramt af corona.

Synes godt om Svar 13 u. 20

... jeg er meget enig. Design udvikles MED de håndværksmæssige færdigheder, efterhånden som de udvikles

Synes godt om Svar 13 u. 6

...sen Din beskrivelse af, at design skulle fylde (lidt) og håndværk (mere), passer meget godt med den beskrevne progression (se billeder nedenfor, fra faghæftet). Men som jeg forstår din beskrivelse, er det blandt andet via efteruddann... **Se mere**



Håndværk og Design er 'ET' fag, der rent teoretisk er bedre end håndarbejde og sløjd opdelt, da selve faget fokuserer på, at eleverne kan blive nysgerrige på processen fra at have en idé til at få skabt noget (et produkt), og derigennem lære at designe og tale 'med' de materialer, de har mellem hænderne, inklusiv hvordan idéen kan realiseres, heri forstås håndværksmæssig viden/håndtering.

Rent faktisk tror jeg ikke, der er mange steder, hvor det rent faktisk fungerer som 'ET' fag. Mange skoler har allerede et lokale til håndarbejde og ét til sløjd, med maskiner, udsugning/støvsuger osv. Derved bliver det svært at implementere, da eleverne og lærerne fysisk skal befinde sig to steder. Og derved vil det som regel automatisk blive opdelt i en håndarbejds- og en sløjddel.

Det er ude på skolerne, og det er så at sige 'deres problem'. Den aller største udfordring ligger i selve uddannelsen til at blive håndværk- og designlærer. Den er mangelfuld og skåret ind til benet. Benet kan 'så at sige gå', men det har ingen hud og hår. På den måde 'går det nok' ude i skoleverdenen, for hvis vi ikke kan finde ud af at få faget til at gå op i en højere enhed, så er det lærernes 'skyld'.

FOR at faget kan blive til det, som det bør være, så skal der investeres på både uddannelsen til lærer og ude på skolerne, i forhold til nye lokaler, som skaber de rette rammer.

Synes godt om Svar 13 u. 8

... som husflidskvinde langt ind i hjertet har de enkelte fag større værdi at kende helt i dybden inden det blandes sammen. Det er spækkniv når det værst. Mestre man ikke detaljer i hver del, ender det meste i noget sjusk. For mit eget vedkommende er jeg uddannet fra arkitektskolen i Aarhus. Har haft alle håndværksfag under neglene på AMU-kurser. Tror selv på det er årsagen til jeg som kvinde fik job i 80'erne, hvor mange aldrig fik job i faget. Man skal kunne et håndværk for at præstere.

Synes godt om Svar 13 u. 5

Jeg er uddannet sløjdelærer. Via indrømmelse at faget efter min mening blev ødelagt, da det kom til at hedde håndværk og design. Det traditionelle håndværk er gået fløjten, og masser af viden er gået tabt.

Synes godt om Svar 13 u. 3

...n kunne ikke være mere enig. Elevernes færdigheder i faget lider voldsomt. Hvis man ønsker, at eleverne skal snuse til klassiske håndværksfag, så er det den forkerte vej at gå.

Synes godt om Svar 13 u.

...e, er det traditionelle håndværk gået tabt i manglende uddannelse, i mangel af tid (færre timer til et bredere fag) eller hvor ser i, at det går tabt?

Synes godt om Svar 12 u.

... det er gået tabt i at faget spredes for meget, men også i, at de der er uddannet i faget i mange tilfælde ikke er uddannet godt nok. Først røg metal sløjd, hvilket er synd. Nu er faget blevet så bredt, at eleverne efter min mening går glip af grundlæggende materiale og værktøjs kundskab.

Synes godt om Svar 12 u.

Jeg synes man skulle have opretholdt sløjd og håndarbejde som fag frem for at have samlet dem. Den samling har kostet dyrt på fagligheden i selve uddannelsen. Men begge fag skulle så også igennem en modernisering, samt man i min optik skulle sikre en vis procentdel af tiden, hvor de to fag laver forløb sammen, for at få den gode symbiose der er ved at disse to fag arbejder sammen i fælles projekter.

Synes godt om Svar 13 u. Redigeret 8

...n præcis og det samme gælder valgfag. Eleverne trænger til at "komme tilbage" til tidligere, så valgfag kan bruges som pause fra de boglige fag.

Synes godt om Svar 12 u.

Bilag 5

Link til interviews

Link til interviews med Dorthe, Torben og Felix. Filerne er placeret i en OneDrive mappe, adgang via følgende link:

https://kpdk-my.sharepoint.com/:f:/g/personal/laer185040_kp_dk/EmXpvqHGZolOsb_gZHnEYNdcBsOuOZXb1Z6ma4tFkX0TwnQ?e=P9q7kd

Vi gør opmærksom på at linket bliver ugyldiggjort efter endt bedømmelse/afslutning af bacheloren. Dette på baggrund af at deltagerne ikke fremtræder i anonymiseret form under interviewene. **Filerne må ikke downloades!**

Bilag 6

Uddrag fra mailkorrespondance med læringskonsulenten for H/D Anja Piil

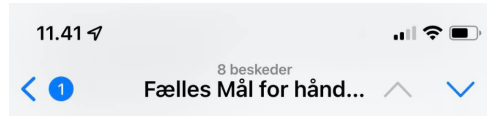


Kære Sarah

Som afklaring sidder jeg som den eneste læringskonsulent i HD, jeg sparrer dog en del med resten af den praksis-musiske gruppe herinde med ligeledes en læringskonsulent for hvert fag, der ofte har de samme udfordringer og henvendelser. Vi er derudover i kontor med resten af grundskoleteamet, der foruden fag, test og prøver også omhandler specialområdet samt tilsynsområde.

De primære henvendelser, jeg får, går mest på prøven og de udfordringer, der kan være forbundet med afvikling af denne. I kan danne jer et ret godt overblik over, hvilken type på Emu Respons, der er den primære kanal (foruden mails og tlf opkald) for spørgsmål.

Når du skriver udviklings- og implementeringsfasen, mener du så for selve fagets overgang til Håndværk og design, handler det om tilføjelsen af 3. klasse eller valgfaget og prøven dertil?



Kære Sarah

Det med at fagene blev slået sammen, har jeg ikke fået henvendelser på at der nogle, der har udfordringer med. Men de har udfordringer ifht lokaler, oftest er det stadig håndarbejde- og sløjdlokaler og endda måske i hver sin ende af en bygning, der er på skolerne. Det skaber udfordring i det daglige og også når prøven skal afholdes.

Jeg tror flere og flere skoler er opmærksomme på at opkvalificere deres lærere, så de får kompetencer til at varetage hele faget. Der er skoler, der deler faget i to både af hensyn til kompetencedækning men også for at tilgodese elevantal. Mange lokaler er ikke bygget til at rumme en hel klasse ad gangen.



Læringskonsulent



**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet

Holmens Kanal 22
1060 København K
Tlf. nr.: 34 92 50 00